

Betrokken kinderen

Een praktijkonderzoek over kinderen betrekken
bij hun leerproces in het SBO

Merna Raaijman
Studentnummer: 2149890
Master Special Educational Needs (M SEN)
Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Gespecialiseerd Leraar
Begeleider: Adri Storm
mei 2011

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd door Merna Raaijman voor de opleiding tot gespecialiseerd leraar. Het onderzoek beschrijft hoe kinderen in het SBO betrokken kunnen worden bij hun eigen leerproces.

Het onderzoek is opgezet vanuit de vraagstelling: *Kan ik kinderen uit mijn klas betrekken bij hun eigen leerproces?* Het onderzoek is uitgevoerd in eindgroep de 'Toekans' op SBO 'de Wissel'. De kinderen uit deze groep zijn moeilijk lerende kinderen.

Uit het literatuuronderzoek is naar voren gekomen dat kinderen grip willen hebben op hun ontwikkeling en zich er mede verantwoordelijk voor willen voelen. Om kinderen actief te betrekken bij hun ontwikkeling is er in dit onderzoek voor gekozen om gesprekken te voeren met kinderen en samen met hen een kindplan te maken. In het kindplan worden de ideeën van het kind verwerkt. Binnen de grenzen die de leerkracht stelt, wordt samen met het kind een doel gekozen, er wordt besproken hoe dit doel te bereiken is en er wordt gerichte feedback gegeven. Om een kindplan te maken met een kind, moet de leerkracht echter met het kind in gesprek. Gesprekken met kinderen kunnen veel informatie opleveren voor het benoemen van de onderwijsbehoeften en er tevens voor zorgen dat kinderen zich actief betrokken voelen bij hun ontwikkeling. De meeste kinderen zijn goed in staat om te vertellen wat goed gaat, wat minder goed gaat, wat ze willen leren en waar ze begeleiding bij nodig hebben. Een gesprek met een kind levert echter niet alleen informatie op, maar creëert ook betrokkenheid bij het samen zoeken naar en plannen van oplossingen. Dit alles doet recht aan de behoefte aan autonomie, het bevordert het competentiegevoel en zorgt ervoor dat het kind gemotiveerd is.

Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat het mogelijk is om kinderen in het SBO te betrekken bij hun leerproces als er aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Het is van belang dat de leerkracht *met* kinderen in gesprek gaat om samen een doel te bespreken, te bespreken hoe dit te bereiken is en gerichte feedback te geven. De doelen die worden gesteld moeten concreet zijn en niet te groot. Met andere woorden, de doelen moeten aansluiten bij het kind.

Erkentelijkheidpagina

In het kader van mijn afstudeeronderzoek, heb ik het afgelopen jaar gewerkt aan een onderzoek. Hierbij wilde ik de kinderen uit mijn groep meer betrekken bij hun leerproces door middel van gesprekken en door gebruik te maken van een kindplan. Ik vond het een uitdaging om aan dit onderzoek te werken en ik heb er ontzettend veel van geleerd. Graag zou ik dan ook een aantal mensen willen bedanken die mij geholpen hebben om dit onderzoek mogelijk te maken;

Graag wil ik mijn intervisiedocenten bedanken. Allereerst Diana Duin die mij geholpen heeft een passend onderzoeksonderwerp te kiezen. Adri Storm die mij door zijn snelle en gerichte feedback door het schrijfwerk van het onderzoek heeft heen geholpen en Annette van Diepen die mij door haar checklisten op het goed spoor heeft gehouden.

Daarnaast wil ik uiteraard de leden van mijn intervisiegroepje, Maaïke Jonker, Marit van Geen en Sabine Bakker, bedanken voor hun hulp, steun en feedback. Door het intensieve e-mailcontact dat we hadden, hebben we elkaar kunnen helpen, steunen en stimuleren. Ik heb veel van hen geleerd.

Ook de kinderen uit mijn groep en hun ouders wil ik bedanken voor hun medewerking. Zonder de kinderen uit mijn groep, had het onderzoek niet plaats kunnen vinden.

Nog een woord van dank gaat uit naar een aantal collega's die mij hebben gesteund, naar me hebben geluisterd en vragen van mij hebben beantwoord. Met name Marschenka Bearts, Wilma Vijn, Janine Veerman, Bianca Imming en Suzanne van Gaalen wil ik bedanken voor hun medewerking en steun.

Als laatste, maar zeker niet als minst belangrijkste, wil ik mijn man en mijn dochters bedanken voor alle begrip die zij hebben getoond tijdens de drukke en stressvolle periodes van mijn onderzoek. Doordat zij mij hebben gesteund, mij werk uit handen namen en genoeg namen met wat minder aandacht, heb ik dit onderzoek uit kunnen voeren.

Inhoudsopgave

Samenvatting	2
Erkentelijkheidpagina	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	7
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	8
1.1 1-Zorgroute	8
1.2 Mijn onderzoek	9
1.3 Uitvoering in de praktijk	10
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	11
2.1 Kinderen actief betrekken bij hun ontwikkeling	11
2.2 Gesprekken met kinderen	14
2.3 Klassenmanagement	16
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	19
3.1 Doelgroep	19
3.2 Aanpassing van het klassenmanagement	20
3.3 Kinderen betrekken bij hun leerproces	20
3.3.1 Vragenlijst	20
3.3.2 Gesprekken met kinderen	21
3.3.3 Werken met een kindplan	21
3.4 Beleving van het onderzoek door de kinderen	22
3.5 Tijdsbalk	23

Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten	24
4.1 Het klassenmanagement	24
4.2 Kinderen betrekken bij hun leerproces	26
4.2.1 De vragenlijst	26
4.2.2 Werken met het kindplan	27
4.3 Beleving van betrokkenheid	30
4.3.1 Hoe beleven de kinderen hun betrokkenheid bij hun leerproces?	30
4.3.2 Hoe beleven de kinderen hun betrokkenheid bij hun Leerproces volgens hun ouders?	31
Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen	32
5.1 Beantwoording van de onderzoeksvraag en deelvragen	32
5.2 Conclusies	34
5.3 Discussie	36
5.4 Aanbevelingen	38
5.4.1 Aanbevelingen op groepsniveau	38
5.4.2 Aanbevelingen op schoolniveau	38
Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	40
6.1 Reflectie op het onderzoek	40
6.2 Reflectie op het eigen leerproces	41
Literatuurlijst	44
Bijlagen	45
Bijlage 1: Werken met groepsdoelen	45
Bijlage 2: Observatieformulier zelfstandig werken	46
Bijlage 3: Vragenlijst 1, kinderen	47
Bijlage 4: Vragenlijst 1, ouders	49
Bijlage 5: Semigestructureerd interview 1	51
Bijlage 6: Kindplan	52
Bijlage 7: Observatieformulier, betrokkenheid bij het werken	

met het kindplan	53
Bijlage 8: Werkschema kind	54
Bijlage 9: Vragenlijst 2, kinderen	55
Bijlage 10: Vragenlijst 2, ouders	57
Bijlage 11: Semigestructureerd interview 2	59

Inleiding

Het onderzoek dat voor u ligt, is geschreven en uitgevoerd door Merna Raaijman voor de opleiding gespecialiseerd leraar. Ik ben sinds mei 2008 werkzaam op een school voor speciaal basis onderwijs, namelijk SBO “de Wissel” in Hoorn. Inmiddels werk ik voor het tweede schooljaar in een eindgroep met moeilijk lerende kinderen. Dit is de groep waarin het onderzoek wordt uitgevoerd. Alle kinderen uit mijn groep zijn bij het onderzoek betrokken, ze hebben allemaal de vragenlijsten ingevuld en ik heb met alle kinderen gesprekken gevoerd. Voor het werken met het kindplan, heb ik me echter beperkt tot vier kinderen.

Pameijer (2009) beschrijft dat kinderen goed aan kunnen geven wat ze willen leren, hoe ze zich willen gedragen en hoe ze denken dat dit hen gaat lukken. Elk kind wil grip hebben op zijn ontwikkeling en zich er medeverantwoordelijk voor voelen. Voor de leerkracht is het de kunst om de balans te vinden tussen sturing van de leerkracht en de eigen inbreng van het kind. Met andere woorden: de leerling kiest binnen de grenzen die de leerkracht aanbiedt. Op deze manier wordt er rekening gehouden met de autonomie van het kind en wordt het competentiegevoel bevorderd. Ook zijn doelen volgens Pameijer (2009) het meest effectief wanneer het kind betrokken is bij het opstellen ervan. Ze gaan inzien wat ze al kunnen en wat ze nog kunnen leren als ze daar extra voor oefenen. Dit zorgt er voor dat kinderen meer gemotiveerd zijn. Om het kind goed zicht te geven op zijn ontwikkeling wil ik samen met het kind een plan van aanpak maken: het kindplan.

De aanleiding en probleemstelling van mijn onderzoek staan verder beschreven in hoofdstuk 1. Voor de theoretische onderbouwing van het onderzoek wordt verwezen naar hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 staat beschreven hoe het onderzoek is opgebouwd. De data-analyse en de resultaten van het onderzoek zijn terug te vinden in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 5 staan de conclusies beschreven die ik heb getrokken naar aanleiding van het onderzoek en in hoofdstuk 6 evalueer ik het onderzoek.

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

1.1 1- Zorgroute

In het kader van Passend onderwijs, wordt er op SBO “de Wissel” de 1-zorgroute, zoals beschreven door Clijsen (2007,a), ingevoerd. In de 1-zorgroute worden de stappen in het onderwijs en de zorg aan de leerlingen op groepsniveau, schoolniveau en op bovenschools niveau beschreven. Dit kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van de onderwijsfunctie van mijn school. 1-Zorgroute brengt meer passend onderwijs naar de klas. Centraal hierbij staat de vraag van de leerkracht: hoe stem ik doelgericht en planmatig mijn onderwijs af op de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen in mijn groep. Volgens Pameijer (2009) en Clijsen (2007,b) is gebleken dat het werken met veel individuele handelingsplannen bijna onwerkbaar is.

Na overleg met collega's is gebleken dat het ook op SBO “de Wissel” lastig is om met veel individuele handelingsplannen te werken. Collega's vinden een aantal handelingsplannen werkbaar, maar dit moeten er niet teveel zijn. SBO “de Wissel” kiest daarom, bij het omgaan met de verschillen in onderwijsbehoeften, voor het handelingsgericht werken (HGW) met groepsplannen. Gesprekken met leerlingen zijn een vast onderdeel van de HGW-cyclus, zowel op groepsniveau als op individueel niveau. Volgens Pameijer (2009) blijken kinderen hun eigen onderwijsbehoeften goed te kunnen aangeven. Kinderen worden hiermee actief betrokken bij hun eigen ontwikkeling.

Het invoeren van de 1-zorgroute gecombineerd met het handelingsgericht werken, heeft mijn interesse gewekt. En dan vooral het feit dat kinderen bij deze werkwijze bij hun eigen ontwikkeling worden betrokken. Volgens Pameijer (2009) leren kinderen hierdoor kritisch te denken, ervaren ze het leren op school als zinvoller en neemt hun welbevinden toe. Er rezen bij mij echter wel meteen een aantal vragen: Hoe betrek ik kinderen bij hun ontwikkeling? Hoe voer ik gesprekken met kinderen waarbij duidelijk wordt wat zij nodig hebben om te kunnen leren, met andere woorden: wat zijn de onderwijsbehoeften van de kinderen uit mijn groep? En hoe organiseer ik in de klas de tijd voor deze individuele gesprekken? Doordat ik lid ben van de werkgroep

1-zorgroute bij mij op school, weet ik dat mijn collega's dezelfde vragen hebben. Mijn onderzoek is voor hen daarom ook relevant.

1.2 Mijn onderzoek

SBO “de Wissel” is gestart met het invoeren van de 1-zorgroute. Om de leerkrachten de kans te geven handelingsgericht te leren werken, wordt dit schooljaar gewerkt met groepsplannen die alleen zijn gericht op het rekenen. Om een goed groepsplan te maken, moet een leerkracht eerst een groepsoverzicht maken. Hierin staan onder andere de onderwijsbehoeften van de kinderen uit de groep. Om de onderwijsbehoeften goed in beeld te brengen, ga ik met de kinderen in gesprek.

Omdat er vragen zijn bij mij en bij mij op school over hoe je een gesprek kunt voeren met kinderen en hoe je dat inpast in je klassenorganisatie, heb ik hier een deel van mijn onderzoek op gericht. Er worden nu ook gesprekken met leerlingen gevoerd, dit zijn echter vaak oplossingsgerichte gesprekken gericht op gedragsproblemen die buiten de klas worden gevoerd. Het voeren van gesprekken op het gebied van rekenen wordt wel gedaan, maar niet structureel. In die gesprekken vraagt de leerkracht bijvoorbeeld aan de leerling naar het antwoord van een bepaalde som, hoe hij de som oplost en wat hij moeilijk vindt. De gesprekken die ik tijdens mijn onderzoek met kinderen wil gaan voeren, moeten meer structureel worden gevoerd. Dit betekent in iedere HGW-cyclus, voor het aanpassen van het groepsplan, een gesprek met alle kinderen. De gesprekken moeten een duidelijk doel hebben, namelijk erachter komen wat de onderwijsbehoeften van de leerling zijn, wat hij of zij wil leren bij het rekenen en hoe hij of zij het rekenen beleeft. Het moet duidelijk worden hoe ik het kind echt bij zijn ontwikkeling kan betrekken. Mijn onderzoeksvraag zal dan ook zijn: *Kan ik kinderen uit mijn klas betrekken bij hun eigen leerproces?*

Deze vraag roept echter andere vragen op. Want hoe kun je een kind echt betrekken bij het rekenen? Wat voor vragen stel je kinderen in een gesprek waarmee je ze wilt betrekken bij hun leerproces? Wanneer voer je zo'n gesprek? Wat doet de rest van de groep tijdens het gesprek? En wat betekent het voor het kind zelf, als het bij zijn ontwikkeling wordt betrokken?

Om antwoord te kunnen geven op deze vragen, worden de volgende deelvragen gesteld:

- Hoe kan ik mijn klassenmanagement zo aanpassen dat ik individuele gesprekjes met de kinderen uit mijn klas kan voeren?
- Zijn kinderen uit mijn klas in staat een actieve rol te spelen bij hun ontwikkeling met behulp van een kindplan?
- Hoe beleven de kinderen uit mijn klas hun betrokkenheid bij hun eigen leerproces?

Met dit onderzoek wil ik bereiken dat kinderen zich meer betrokken voelen bij hun eigen ontwikkeling en dat ze een betere beleving krijgen van het rekenonderwijs. Het gaat er niet om dat de resultaten van het rekenen verbeteren, maar dat kinderen grip krijgen op hun eigen leerproces. Ik wil bereiken dat kinderen zelf doelen weten te stellen, aan kunnen geven wat ze nodig hebben om deze doelen te bereiken en zelf mede kunnen bepalen wanneer ze aan de doelen kunnen werken. Hiervoor ga ik met kinderen in gesprek en maak ik een kindplan met ze. Het is de bedoeling dat er ruimte is gecreëerd binnen het klassenmanagement zodat ik de tijd heb om rustig met kinderen in gesprek kan gaan zonder dat andere kinderen aandacht vragen.

1.3 Uitvoering in de praktijk

Om de kinderen te betrekken bij hun ontwikkeling ga ik gesprekken met ze voeren. Deze gesprekken zullen gevoerd worden tijdens de dagelijkse activiteiten. Hiervoor zal ik mijn klassenmanagement dan ook zo aan moeten passen dat ik de gesprekken daadwerkelijk kan voeren

Na het aanpassen van het klassenmanagement zullen de gesprekken gaan plaatsvinden met de kinderen. Met vier kinderen zal er een kindplan gemaakt worden waarin ze zelf bepalen wat ze willen leren en wat ze daarvoor nodig denken te hebben. Dit moet echter wel binnen hun mogelijkheden liggen. Daarvoor zal ik een duidelijk kader aan moeten geven. Tijdens het werken met het kindplan, zullen er gesprekjes plaatsvinden met de kinderen waarin de werkwijze van het kindplan wordt besproken. Ook zullen de kinderen een werkschema bijhouden wanneer ze met het kindplan hebben gewerkt, hoe het ging en of ze daar hulp bij hebben gehad.

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing

Om kinderen actief te kunnen betrekken bij hun leerproces, is het nodig om met kinderen in gesprek te gaan. In de gesprekken die gevoerd worden, is het belangrijk dat het kind grip krijgt op zijn eigen leerproces. Hoe bereikt kan worden dat je een kind betreft bij zijn eigen ontwikkeling en welke theorie hierbij van belang is, wordt beschreven in paragraaf 2.1. In paragraaf 2.2 wordt verder ingegaan op de daadwerkelijke gesprekken met kinderen. In dit deel wordt besproken welke voorwaarden aan gesprekken gesteld moeten worden om kinderen te betrekken bij hun leerproces, hoe deze gesprekken gevoerd kunnen worden en welke vragen een kind gesteld kunnen worden. In paragraaf 2.3 wordt beschreven hoe deze gesprekken ingepast kunnen worden in het klassenmanagement. Op SBO “de Wissel” wordt gebruik gemaakt van het GIP-model (Groeps- en Individueel gericht Pedagogisch en didactisch handelen van de leerkracht). Het klassenmanagement zal vanuit deze context worden behandeld.

2.1 Kinderen actief betrekken bij hun eigen ontwikkeling

Volgens Clijsen (2007,a) voeren leerkrachten over het algemeen nauwelijks gesprekken met kinderen. Leerkrachten spreken meestal tegen het kind in plaats van met het kind. Gesprekken met kinderen kunnen veel informatie opleveren over de onderwijsbehoeften en er tevens voor zorgen dat kinderen zich actief betrokken voelen bij hun ontwikkeling. De meeste kinderen zijn goed in staat om te vertellen wat goed gaat, wat minder goed gaat, wat ze willen leren en waar ze begeleiding bij nodig hebben. Een gesprek met een kind levert echter niet alleen informatie op, maar creëert ook betrokkenheid bij het samen zoeken naar en plannen van oplossingen. Hiervoor moet de leerkracht dan wel *met* kinderen in gesprek gaan. (Clijsen, 2007,c) Kinderen voelen zich daardoor serieus genomen en zijn gemotiveerd om actief mee te doen. Ook zorgt een gesprek dikwijls voor een verbeterde relatie tussen kind en leerkracht.

Volgens Pameijer (2009) wil elk kind grip hebben op zijn ontwikkeling en zich er mede verantwoordelijk voor voelen. Als anderen echter de verantwoordelijkheid blijven nemen, in plaats van deze bij het kind te leggen, zal het kind de verantwoordelijkheid niet zelf nemen en zich ook niet verantwoordelijk voelen.

Belangrijk is volgens Boves (2008) dat we kinderen de verantwoordelijkheid geven en in hen geloven. Dat geeft zelfvertrouwen en wie het vertrouwen heeft iets te kunnen, heeft een kans daadwerkelijk te slagen. Voor een leerkracht is het de kunst om een goede balans te vinden tussen sturing van de leerkracht enerzijds en inbreng van het kind anderzijds. Door samen met het kind een doel te bespreken, te bespreken hoe dit doel te bereiken is en gerichte feedback te geven, kan dit. De leerling kiest hierbij binnen de grenzen die de leerkracht aanbiedt. (Boves, 2008) Dit doet recht aan de behoefte aan autonomie en bevordert het competentiegevoel van de leerling.

Volgens Pameijer (2009) kunnen kinderen goed aangeven waar ze behoeften aan hebben, als daarom gevraagd wordt. Door kinderen te betrekken bij doelen en oplossingen om het doel te bereiken, krijgen ze meer grip op hun leerproces, werkhouding en gedrag. Ze gaan dan bijvoorbeeld inzien wat ze al weten of kunnen en wat ze straks zullen weten of kunnen als ze extra oefenen. Dit verhoogt hun motivatie.

Volgens Clijsen (2007,c) wordt vooral in het speciaal basisonderwijs te weinig gepraat met kinderen. Maar ook in het speciaal basisonderwijs is het belangrijk om met kinderen te praten en samen beslissingen te nemen zodat zij betrokken raken bij hun ontwikkeling. Vaak ontbreekt bij kinderen in het speciaal basisonderwijs alle notie over waar zij nu staan in hun ontwikkeling, waar naartoe gewerkt wordt en waarom. Het bieden van een perspectief aan kinderen motiveert hen om bepaalde vaardigheden onder de knie te krijgen en geeft het kind inzicht in waarom welke leerstappen gezet moeten worden. Betrek het kind daarom bij het stellen van doelen, evalueer samen of de gestelde doelen zijn bereikt. Creëer succeservaringen zodat het kind zich competent gaat voelen en gemotiveerd is om verder te gaan. (Clijsen, 2007,b)

Om kinderen nog actiever te betrekken bij hun ontwikkeling, kan er samen met het kind een plan gemaakt worden. Pameijer (2009) spreekt hierbij van een kindplan. In dit kindplan worden de ideeën van het kind verwerkt. Dit kan zijn voor een specifiek vakgebied, de werkhouding of sociaal gedrag. De doelen betreffen specifieke kennis of een bepaalde vaardigheid. Ze vertrekken vanuit wat het kind al kan, waarbij het

belangrijk is dat het kind zelf vanuit zijn beginsituatie aangeeft wat hij wil bereiken. Hierbij kan enige sturing van de leerkracht nodig zijn, vooral om de beginsituatie positief te formuleren. Het plan wordt samen met het kind ingevuld, waarbij de leerkracht meedenkt over de doelen en over eventuele oplossingen. Specifieke interesses en talenten van het kind zijn goed te benutten in zo'n plan. Ook Clijsen (2007,b) stimuleert leerkrachten om kinderen te betrekken bij het maken van plannen. In het geval van de 1-zorgroute gaat het hierbij om incidentele handelingplannen die gemaakt worden vanuit het groepsplan. Van deze handelingsplannen moet het kind volgens Clijsen mede-eigenaar worden gemaakt, waardoor het kind wordt gemotiveerd om 'mee te doen'. Het kind moet dus betrokken worden bij de doelen die in het plan worden gesteld en bij de wijze waarop dit doel bereikt kan worden. Leerlingen zetten zich vaak erg goed in voor hun eigen plan volgens zowel Pameijer als Clijsen. Omdat het kind zelf heeft meegewerkt aan het maken van het plan is hij veel gemotiveerder. Het kind is er trots op en zorgt er zelf voor dat de leerkracht en de ouders zich aan afspraken houden. Zowel door Pameijer als door Clijsen (2007,c) wordt aanbevolen om het kind zelf zijn vorderingen te laten bijhouden. Het kind krijgt hiermee grip op zijn eigen leerproces. Tijdens het onderzoek zal het kindplan van Pameijer gebruikt gaan worden. Na een gesprek met de leerkracht, waarin de leerkracht de grenzen aan kan geven, zal het kind zelf aangeven wat het wil leren en hoe het dit wil bereiken. Het is nodig dat de leerkracht eerst in gesprek gaat met het kind omdat kinderen soms onrealistische doelen stellen.

Om kinderen actief bij hun eigen ontwikkeling te betrekken is het dus nodig om met de kinderen in gesprek te gaan. Het is nodig dat kinderen grip krijgen op hun eigen ontwikkeling. Dit kan door ze mede verantwoordelijk te maken, door samen doelen te stellen en door hun onderwijsbehoeften met ze te bespreken. Er kan gekozen worden om samen met het kind een kindplan op te stellen waarin de doelen en de onderwijsbehoeften worden beschreven. Door kinderen te betrekken bij hun ontwikkeling zijn ze meer gemotiveerd en het bevordert hun competentie gevoel.

2.2 Gesprekken met kinderen

Gespreksvoering betekent volgens Delfos (2010) een tweerichtingsverkeer. Wanneer er een duidelijk verschil in macht bestaat tussen twee mensen die een gesprek voeren, is het moeilijk om niet tot eenrichtingverkeer te vervallen. Hierdoor kan een gesprek gesloten worden, dat wil zeggen dat het scala aan onderwerpen en uitingen is beperkt. Tussen kinderen en volwassenen bestaat een dergelijk machtsverschil en de belangen van volwassenen en kinderen in een gesprek zijn vaak ongelijk. Het vergt daarom speciale aandacht om het gesprek open te houden. De belangrijkste kenmerken hiervan zijn dat de gesprekspartners zich prettig voelen en dat het kind zijn mening kan vertellen (Delfos, 2010), zie verder tabel 2.1.

Kenmerken voor een 'goed, open gesprek'
--

• Een goed gesprek betekent dat de gesprekspartners zich prettig voelen en dat de wederzijdse doelen enigermate zijn bereikt of dat er overeenstemming is over het niet bereiken van het doel.• Een goed gesprek betekent dat het kind zijn of haar mening en gevoelens kan vertellen zonder geleid of misleid te worden door de volwassene. Dus geen volwassene die eenzijdig de richting van het gesprek aangeeft.• Een goed interview betekent dat het kind informatie geeft en niet dat de informatie aan hem of haar onttrokken wordt.• Een goed hulpverleningsgesprek betekent dat het kind zich gehoord voelt en hulp heeft gekregen die bij hem of haar aansluit. Dus niet dat het kind hulp heeft gekregen die hij of zij niet wil of niet begrijpt.

Tabel 2.1: Kenmerken open gesprek (Delfos, 2010)

Volgens zowel Delfos (2010), Clijsen (2007,c) als Pamijer (2008) zijn warmte, respect, echtheid en belangstelling belangrijke voorwaarden voor het voeren van een gesprek met een kind. Respect hangt samen met een positief gebruik van macht. Ook Boves (2008) spreekt over respect in het gesprek met het kind. Volgens hem uit dat respect zich daarin dat de leerkracht het kind groot houdt, het kind ziet als creatief, vindingrijk en heel. Elk kind is op grond van dat uitgangspunt prima in staat om aan te geven waaraan hij behoefte heeft. Het is de taak van de leerkracht om deze behoefte aan de oppervlakte te brengen en daaraan tegemoet te komen.

Volgens Clijsen (2007,c) is er onderscheid te maken tussen didactische gesprekken en ‘onderzoeksgesprekken’ met het kind. Didactische gesprekken zijn minder omvattend en specifiek gericht op een bepaald vakgebied. De leerkracht verkent met het kind welke leer- en denkstrategieën het kind hanteert, welke voorkennis en vaardigheden wel en (nog) niet aanwezig zijn en waar het kind hulp en begeleiding bij nodig heeft. Een onderzoeksgesprek is meer omvattend en complex. Het richt zich meer op de vraag hoe het kind bepaalde situaties en voorvallen op school ervaart en beleeft, wat volgens het kind het probleem is en welke oplossing het kind ziet. Pameijer (2009) maakt een ander onderscheid in de gesprekken. Zij heeft het over overhorings- of toetsingsgesprekken. Aan dit soort gesprekken zijn kinderen het meest gewend. De leerkracht stelt in deze gesprekken vragen waar hij of zij zelf het antwoord al op weet. De leerkracht wil hier checken of de leerling iets weet of kan. Een ander soort gesprek waar Pameijer over schrijft, zijn gesprekken over de beleving en de mening van het kind. In dit gesprek is het niet de bedoeling om na te gaan of het kind de instructie heeft begrepen, een vaardigheid kan toepassen of kennis heeft verworven. Het doel van dit gesprek is anders dan kinderen doorgaans gewend zijn, namelijk zicht krijgen op hun mening en beleving. Clijsen en Pameijer geven een aantal tips voor het voeren van gesprekken. Zie hiervoor tabel 2.2.

Tips voor het voeren van een gesprek met het kind
• Bereid het gesprek goed voor. Wat is het doel? Wat wil je weten? • Kies een goed tijdstip, doe het niet even tussendoor. • Vertel het kind waarom je het gesprek voert. • Stel het kind op zijn of haar gemak. • Sluit aan bij de ervaringen van het kind en ga uit van concrete situaties. • Luister naar wat het kind zegt. • Vat af en toe samen wat het kind zegt en toets daarbij of je het kind goed begrepen hebt. • Vraag het kind naar zijn of haar mening.

Tabel 2.2: Gesprekken met kinderen (Clijsen, 2007,c en Pameijer, 2009)

Volgens Clijsen (2007,c) is het belangrijk om ons in gesprekken met kinderen niet alleen op de belemmerende factoren te richten van een kind, maar nadrukkelijk ook op de positieve kwaliteiten en stimulerende factoren. Vragen die gesteld kunnen

worden zijn bijvoorbeeld: Wat vind je leuk? Wat kun je al?(zie verder tabel 2.3) Deze factoren zijn dikwijls een belangrijke ingang voor de begeleiding van het kind.

Richtvragen voor een gesprek met het kind
--

• Wat vind je leuk om te doen? Wat vind je minder leuk?• Wat gaat goed? Wat gaat minder goed? Hoe vind je dat? Waarom gaat het minder goed?• Wat kun je al? Wat kun je nog niet?• Wat wil je nog leren?• Waar heb je hulp bij nodig?• Wat vind je een prettige beloning voor gewenst gedrag?

Tabel 2.3: Richtvragen voor gesprekken (Clijsen, 2007,c)

Om samen met het kind doelen te stellen is het belangrijk dat de leerkracht weet wat het kind wil leren en hoe het kind dat bereiken wil. In tabel 2.4 staan vragen die gesteld kunnen worden om het kind te betrekken bij het stellen van doelen.

Om het kind ook te betrekken bij het stellen van doelen, kunnen de volgende vragen worden gesteld
--

• Wat wil je leren? Wat kun je met het geleerde doen?• Wat willen we de komende periode bereiken?• Wat gaan we doen om dat te bereiken? Wat wordt van jou verwacht? En waar kunnen de leerkracht of je ouders je mee helpen?• Hoe weet je of zie je dat je het doel bereikt hebt?

Tabel 2.4: Kinderen betrekken bij doelen stellen (Clijsen, 2007,c)

Actief luisteren, doorvragen en rekening houden met de behoeften van het kind zijn belangrijke gespreksvaardigheden die tijdens het onderzoek ingezet zullen worden.

2.3 Klassenmanagement

Om rustig met een kind te kunnen praten, is volgens Pameijer (2009) een goed klassenmanagement een vereiste. Klassenmanagement omvat het geheel aan organisatorische, didactische en pedagogische vaardigheden die de voorwaarden vormen van een klimaat waarin leren en onderwijzen op een efficiënte manier kunnen plaatsvinden. Zelfstandig werken ondersteunt het klassenmanagement. Pas

wanneer de kinderen zelfstandig en zinvol aan het werk zijn, heeft de leerkracht tijd, ruimte en rust om een goed gesprek met een kind te kunnen voeren. Zelfstandig werken is volgens Maters (1995) dat kinderen gedurende enige tijd zonder hulp van de leerkracht kunnen werken. Hiervoor zijn een aantal afspraken nodig tussen de leerkracht en de kinderen. Deze afspraken kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op rust en materiaalbeheer. Ook moeten kinderen leren omgaan met uitgestelde aandacht. Dit betekent volgens Maters (1995) dat kinderen wel aandacht krijgen, alleen niet op het moment dat zij dat willen.

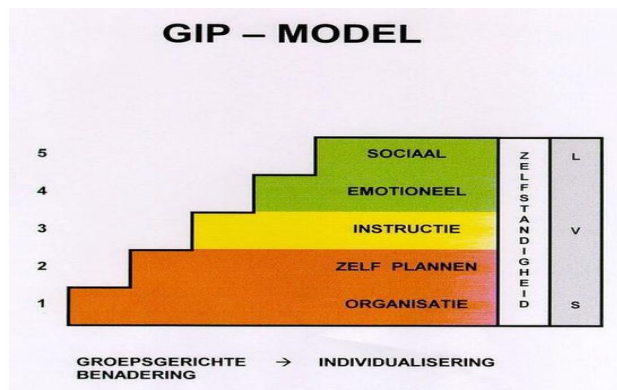
Ook volgens Clijsen (2007, c) is het van groot belang dat kinderen zelfstandig kunnen werken zodat de leerkracht met individuele of kleine groepjes kinderen kan werken. Hij geeft aan dat het klassenmanagement hierbij een belangrijk hulpmiddel kan zijn. Als kinderen de regels kennen, weten waar ze materialen kunnen pakken en goede instructie hebben gekregen, kan dit uitvoerbaar worden gemaakt. In tabel 2.5 zijn tips voor een doelmatig klassenmanagement samengevat.

Tips voor een doelmatig klassenmanagement
--

• Om kinderen zelfstandig te laten werken is het nodig dat ze weten wat ze moeten doen als ze klaar zijn met hun opdrachten. Denk bijvoorbeeld aan dag- en weektaken.• Bespreek regels en gewoontes met betrekking tot de organisatie in de klas.• Geef kinderen concrete aanwijzingen voor de uitvoering van de opdrachten, zodat ze weten wat ze moeten doen en niet tussentijds met allerlei vragen komen.• Materialen die de kinderen nodig hebben, kunnen zonder tussenkomst van de leerkracht gepakt worden.• Bied extra leerstof aan die zoveel mogelijk 'teacher-free' door de kinderen verwerkt kan worden.• Kinderen weten wat ze moeten doen als ze een vraag hebben (uitgestelde aandacht).• Wees positief en optimistisch. Straal naar de kinderen uit dat je succes verwacht.

Tabel 2.5: Een doelmatig klassenmanagement (Clijsen, 2007,c)

Het GIP-model is een middel om te komen tot gedifferentieerd onderwijs, gericht op didactiek en opvoeding. Het model vergroot de differentiatiemogelijkheden van de leerkracht. Tevens verbetert het de zelfstandigheid van de kinderen. (Roozendaal en Visser-Meijmen, 1997) Figuur 2.1 is een vereenvoudigde presentatie van de inhoud van het GIP-model. De inhoud is over vijf thema's verdeeld: organisatie, zelfstandig plannen, instructie, emotionele ontwikkeling en omgaan met elkaar.

Figuur 2.1

Het GIP-model richt de aandacht achtereenvolgens op deze verschillende thema's. De school bepaalt zelf welke thema's meer accent krijgen. Binnen de organisatie van het GIP-model houdt de leerkracht meer ruimte over om met individuele of kleine groepjes kinderen te werken. De leerkracht mag tijdens deze momenten niet gestoord worden door de andere kinderen. (Project in een speciale klas: <http://www.wecraad.nl/docs>)

Als het de leerkracht lukt om kinderen zelfstandig en zinvol aan het werk te laten zijn, zonder dat ze daar de hulp van de leerkracht bij nodig hebben, dan is het voor deze leerkracht mogelijk om gesprekken met kinderen te voeren. Door van de kinderen te verwachten dat ze dit kunnen, is de kans van slagen groot. (Boves, 2008)

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de onderzoeksvraag onderzocht gaat worden. Om antwoord te kunnen geven op de eerste deelvraag, *Hoe kan ik mijn klassenmanagement zo aanpassen dat ik individuele gesprekjes met de kinderen uit mijn klas kan voeren?* wordt uiteen gezet hoe het klassenmanagement aangepast zal worden.

Om de tweede deelvraag te beantwoorden, *Zijn kinderen uit mijn klas in staat een actieve rol te spelen bij hun ontwikkeling met behulp van een kindplan?* zullen gesprekken met kinderen gevoerd gaan worden en zullen een aantal kinderen gaan werken met het kindplan. Om inzicht te krijgen in de werkwijze van de kinderen, zal de leerkracht een observatieformulier en de kinderen een werkschema bijhouden. Als laatste zal er een gesprek plaatsvinden met de kinderen die bij het onderzoek betrokken waren en de kinderen zullen nog een vragenlijst invullen. Dit zal gebruikt worden om de laatste deelvraag van dit onderzoek te beantwoorden. *Hoe beleven de kinderen uit mijn klas hun betrokkenheid bij hun eigen leerproces?*

3.1 Doelgroep

Om het onderzoek goed te laten verlopen is het belangrijk om ‘verschillende’ kinderen bij het onderzoek te betrekken. Elk kind heeft andere onderwijsbehoeften (Pameijer, 2009) en zal dan ook een andere aanpak nodig hebben om hem bij zijn ontwikkeling te betrekken.

Om gelijke kansen te krijgen om zich naar hun mogelijkheden en talenten te ontplooiën, hebben kinderen recht op ongelijke behandeling in opvoeding en onderwijs. (Diekstra, 2003)

Voor het onderzoek zal de leerkracht bepalen welke ‘verschillende’ kinderen gaan werken met het kindplan. Er zal daarbij gelet worden op het niveau van de kinderen, op de betrokkenheid tijdens de rekenles en op de verschillende onderwijsbehoeften. Er zal een kind meedoen met een hoger en een lager rekenniveau dan de gemiddelde groep. Ook zal gekeken worden naar de rekenmotivatie. Er zal een kind meedoen dat rekenen leuk vindt en een kind dat rekenen juist minder leuk vindt omdat hij of zij rekenen moeilijk vindt.

3.2 Aanpassing van het klassenmanagement

Om met kinderen in gesprek te gaan, is het nodig dat het klassenmanagement zo wordt aangepast dat de gesprekken in de klas gevoerd kunnen worden (Pameijer 2009). Hiervoor zal de kinderen aangeleerd worden om tien minuten stil te werken zonder aandacht van de leerkracht. Er zal bij het onderzoek worden gekozen voor het werken met een groepsdoel omdat het een positieve manier is om kinderen samen aan een doel te laten werken. De vorderingen van de leerlingen worden bijgehouden in een grafiek zodat de leerkracht en de kinderen zelf de groei kunnen zien. Kinderen stimuleren elkaar om het doel te bereiken omdat er een beloning tegenover staat voor de hele groep. Voor en na het werken met het groepdoel wordt er een gestructureerde observatie gedaan door de leerkracht (bijlage 2). Tijdens de observatie zal gelet worden op het stil en zelfstandig werken van de kinderen. Er zal gekeken worden of de kinderen 10 minuten zelfstandig kunnen werken zonder aandacht van de leerkracht. Wat ze doen als ze een vraag hebben? En of ze doorgaan met de volgende opdracht. Het observatieformulier dat gebruikt zal worden is van www.123lesidee.nl. Er is een kleine aanpassing gemaakt zodat het formulier voor de hele groep gebruikt kan worden en zodat ingevuld kan worden of kinderen 10 minuten stil werken. Hoe er gewerkt wordt met een groepsdoel is opgenomen in bijlage 1.

Voordat er begonnen wordt met het groepsdoel, zullen er duidelijke afspraken gemaakt worden met de kinderen. Ze gaan niet van hun plaats, bij een vraag leggen ze hun vragenkaartje neer en gaan verder met ander werk uit de weektaak of een andere opdracht tijdens het rekenen. Kunnen ze ook niet verder met ander werk, dan pakken ze hun leesboek. De kinderen uit de praktijksituatie zijn dit gewend als ze een vraag hebben en de leerkracht een ander kind aan het helpen is.

3.3 Kinderen betrekken bij hun leerproces

3.3.1 Vragenlijst

Om kinderen te betrekken bij hun leerproces, zal ze een vragenlijst (bijlage 3) voorgelegd worden. In deze vragenlijst zullen eenvoudige open vragen staan. Hiervoor zal gekozen worden omdat het de bedoeling is dat de antwoorden zoveel mogelijk uit de kinderen zelf komen. De vragenlijst is gemaakt met behulp van de

richtvragen voor een gesprek van Clijsen (2007,c). Omdat het leesniveau in de klas vrij laag is, zullen de vragenlijsten klassikaal worden ingevuld. De leerkracht kan zo de vragen voorlezen, eventuele onduidelijkheden bespreken of een voorbeeld antwoord geven (Harinck, 2009).

Ook de ouders zullen een vragenlijst (bijlage 4) over het rekenen van hun kind krijgen. De vragenlijst voor de ouders zal een gemengde vragenlijst zijn met open en gesloten vragen. Er zal gekozen worden voor deze gemengde vorm zodat ouders hun eigen mening kunnen geven en deze eventueel kunnen onderbouwen. Door ervoor te kiezen dat zowel ouders als kind een vragenlijst invullen, zal er een breder beeld gevormd kunnen worden over de beleving van het rekenen.

Bij de analyse van de vragenlijsten zal er gekeken worden naar wat het kind zelf vindt dat het al kan en wat het nog graag wil leren. Dit zal het startpunt vormen voor het gesprek met het kind.

3.3.2 Gesprekken met kinderen

Voordat de gesprekken daadwerkelijk plaats vinden, zal bepaald worden wanneer ze plaats gaan vinden, wat het uiteindelijke doel van het gesprek zal zijn en welke vragen gesteld gaan worden. Om dit te bepalen zal gebruik worden gemaakt van de theorie uit hoofdstuk 2, van de antwoorden op de vragenlijsten en van de kennis van collega's. Tijdens het gesprek zal ingegaan worden op de beleving van het rekenonderwijs en het invullen van het kindplan. Er zal gekozen worden om het gesprek in de vorm van een semigestructureerd interview te voeren. De hoofdvragen liggen dan vast om het doel van het gesprek niet uit het oog te verliezen. De volgorde kan echter aangepast worden als dat beter in het verloop van het gesprek past (Harinck, 2009). De hoofdvragen die gebruikt zullen worden zijn terug te vinden in bijlage 5. Van de gesprekken wordt een geluidsopname gemaakt zodat deze eventueel teruggeluisterd kunnen worden.

3.3.3 Werken met een kindplan

Het is de bedoeling dat de kinderen meer worden betrokken bij hun eigen ontwikkeling. Om dit te bereiken zullen tijdens de gesprekken doelen worden bepaald voor het rekenen. Hierbij stelt het kind zelf zijn doel, het kind bepaalt wat het nog wil

leren. Wel zal de leerkracht helpen om een haalbaar doel te stellen. Samen zullen leerkracht en kind bepalen wat nodig is om dit doel te bereiken en hoe ze dit willen evalueren. Volgens zowel Pameijer als Clijsen is belangrijk dat het kind hierbij het grootste aandeel heeft. Het kind zal dan mede-eigenaar zijn van zijn doel en daardoor extra gemotiveerd zijn om zijn doel te bereiken.

Dit alles zal voor het kind visueel gemaakt worden door, samen met de leerkracht, een kindplan in te vullen. In dit plan staat beschreven wat het doel is, wat het kind nodig denkt te hebben om dit doel te bereiken en wanneer er geëvalueerd gaat worden. Ook zal er een werkschema aan toegevoegd worden, waarop het kind zelf zijn vorderingen en/of oefenmomenten kan bijhouden. Het kindplan dat gebruikt zal worden is naar voorbeeld van het kindplan van Pameijer (bijlage 6). Er is hierbij een kleine aanpassing gemaakt ten behoeve van het onderzoek. Er is een extra kolom toegevoegd waarin het kind kan invullen wanneer hij aan het kindplan wil werken.

In de periode dat het kind werkt met zijn kindplan, zullen er elke week korte gesprekken plaatsvinden met de leerkracht. In deze gesprekken kan het kind vertellen hoe het gaat, wat het al gedaan heeft om zijn doel te bereiken en wat het nog nodig denkt te hebben. De leerkracht houdt deze bevindingen van het kind bij in een logboek. Zo nodig kan het kindplan aangepast worden. Ook zal de leerkracht tijdens de duur van het onderzoek op een gestructureerd observatieformulier bijhouden hoe en wanneer het kind met het kindplan werkt (bijlage 7). Er zal gekozen worden om de leerling en de leerkracht bij te laten houden hoe en wanneer er met het kindplan gewerkt wordt, zodat er een duidelijk beeld gevormd kan worden. In bijlage 8 staat het werkschema dat het kind gaat bijhouden. In het observatieformulier van de leerkracht komen ook de items voor die op het werkschema van het kind staan. Wel is het observatieformulier uitgebreider omdat de leerkracht de kinderen aanwijzingen kan geven met betrekking tot het werken met het kindplan.

3.4 Beleving van het onderzoek door de kinderen

Na acht weken zullen de kinderen en hun ouders weer een vragenlijst (bijlage 9 en 10) voorgelegd krijgen. Hierin zal gevraagd worden of de beleving van het rekenen veranderd is, of de kinderen het prettig vonden om gesprekken te voeren met de

leerkracht en of het rekenonderwijs veranderd is. Er zal gekozen worden om met gesloten en open vragen te werken zodat kinderen en ouders hun eigen mening kunnen verwoorden en eventueel kunnen toelichten. Met de kinderen die hebben gewerkt met het kindplan zal nog een gesprek plaatsvinden over de beleving hiervan. Hebben ze hun doel bereikt? Waardoor is het wel of niet gelukt? Wat zou er anders kunnen? Dit gesprek zal ook de vorm krijgen van een semigestructureerd interview. De hoofdvragen staan in bijlage11.

3.5 Tijdsbalk

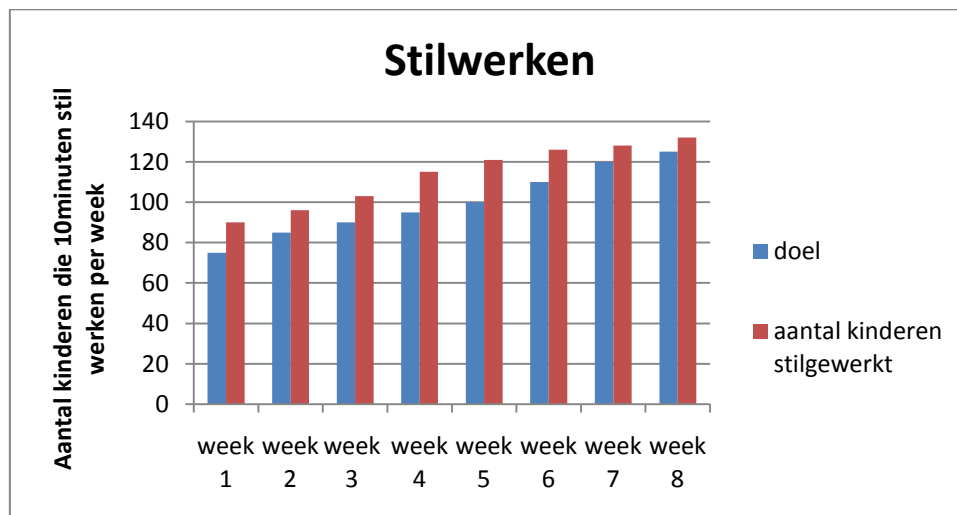
Oktober t/m december	Groepsdoel: Ik werk tien minuten stil
November	Kinderen en ouders vullen vragenlijst in over beleving rekenen (nulmeting)
December, Januari	Interviews met collega's
Januari	Vragenlijsten en interviews analyseren
Vanaf 10 januari	Gesprekken met kinderen, maken van kindplan
Voor 21februari	Kindplannen evalueren met de kinderen en eindgesprek voeren over het werken met een kindplan
Voor 28 februari	Eindvragenlijst laten invullen door ouders en kinderen

Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de verzamelde data weergegeven. Allereerst wordt er kort ingegaan op het verloop van het onderzoek. Daarna worden de data gepresenteerd. Als voorbereiding op het uiteindelijke onderzoek, is er van oktober tot half december gewerkt aan het aanpassen van het klassenmanagement zodat de leerkracht gesprekken kon gaan voeren met de leerlingen. Daarna is er begin januari gestart met het werken met kindplannen. Hier hebben vier kinderen aan meegedaan. Met deze kinderen zijn de gesprekken gevoerd en zij hebben zes weken gewerkt met een kindplan. Eén van deze kinderen is een aantal dagen ziek geweest in de derde en zesde week. Ook hebben alle kinderen in de zesde week minder aan het kindplan kunnen werken omdat in deze week de CITO rekenen is afgenomen. Na het werken met het kindplan, heeft de leerkracht een evaluerend gesprek gevoerd met de kinderen en hebben de kinderen nog een vragenlijst ingevuld.

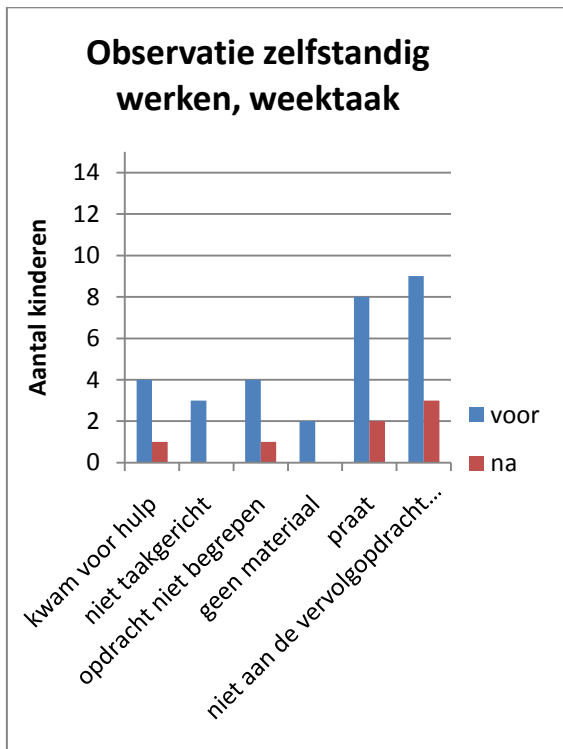
4.1 Het klassenmanagement

Om gesprekken te kunnen voeren met de kinderen, werd het klassenmanagement zo aangepast worden, dat de kinderen een bepaalde tijd zelfstandig konden werken. Om dit de kinderen aan te leren is er acht weken gewerkt met een groepsdoel. Het doel was dat er 12 á 13 van de 15 kinderen uit de klas tien minuten stil konden werken. Om dit te bereiken werd het doel van de week steeds hoger gesteld zodat steeds meer kinderen de tien minuten stil moesten werken om het doel te behalen. In figuur 4.1 is weergegeven wat het weekdoel was en hoeveel kinderen uiteindelijk stil gewerkt hebben. Alle 15 kinderen hebben meegedaan en er waren steeds 10 stilwerk momenten per week. In figuur 4.1 is een duidelijke stijging waar te nemen van kinderen die het lukte om tien minuten stil te werken. Na acht weken waren er gemiddeld 13,2 kinderen per les die tien minuten stil hebben gewerkt.

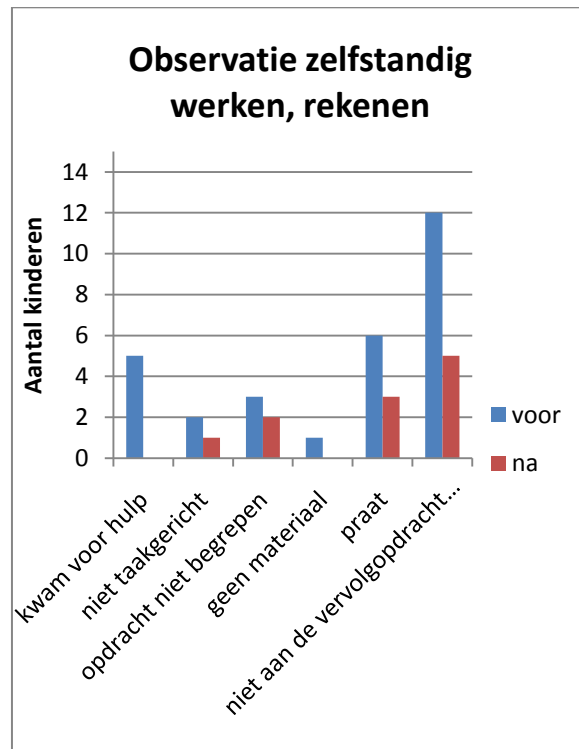

Figuur 4.1: Stil werken

Om een duidelijk beeld te krijgen van het zelfstandig werken van de kinderen is er voor en na het werken met het groepsdoel een groepsobservatie gedaan door de leerkracht. De gegevens daarvan zijn opgenomen in figuur 4.2 en 4.3. In figuur 4.2 staan de resultaten van het zelfstandig werken tijdens de weektaak, in figuur 4.3 de resultaten van het zelfstandig werken tijdens het rekenen. Uit de figuren is af te lezen dat er een duidelijk verschil is in het zelfstandig werken voor en na het werken met het groepsdoel. Voor het werken met het groepsdoel kwamen er tijdens de weektaak vier kinderen voor hulp naar de leerkracht en tijdens het rekenen waren dat er vijf. Na het werken met het groepsdoel kwam er bij de weektaak nog één kind vragen om hulp en bij het rekenen geen één. Uit beide figuren is ook te lezen dat de kinderen na het werken met het groepsdoel taakgerichter waren, ze de opdrachten beter begrepen, het goede materiaal bij zich hadden, ze minder praatten en meer kinderen uit zichzelf aan de vervolgoopdracht begonnen.

Figuur 4.2 Observatie zelfstandig werken tijdens de weektaak

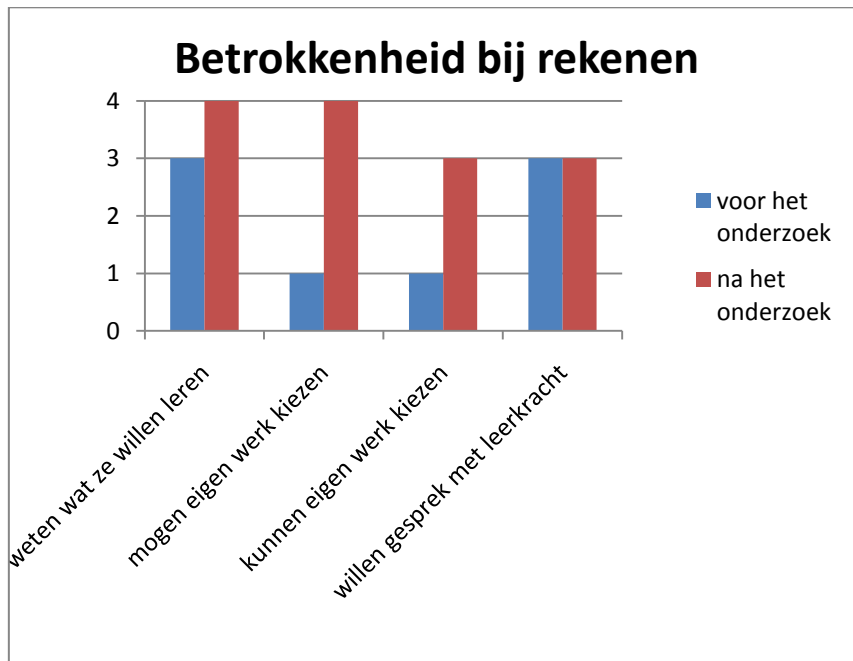
Figuur 4.3 Observatie zelfstandig werken tijdens het rekenen

4.2 Kinderen betrekken bij hun leerproces

4.2.1 De vragenlijst

Om de kinderen te betrekken bij hun leerproces hebben de kinderen een vragenlijst ingevuld over rekenen. Hierin stonden vragen over hun vaardigheden, over wat ze nog graag wilden leren en over hun betrokkenheid bij het rekenen. De vragenlijst is door alle kinderen ingevuld om een goed beeld te krijgen van het rekenonderwijs in de groep. Met behulp van de vragenlijsten zijn vier kinderen geselecteerd voor het onderzoek. De criteria hiervoor staan vermeld in hoofdstuk 3.

De tweede vragenlijst is door de kinderen ingevuld die mee hebben gewerkt aan het onderzoek. Bij het presenteren van de data is alleen ingegaan op de vragen die betrekking hebben op de onderzoeksvraag. In figuur 4.4 is te zien dat voor en na het onderzoek evenveel kinderen in gesprek willen met de leerkracht. Er is echter wel een stijging te zien van de kinderen die weten wat ze willen leren en van de kinderen die hun eigen werk mogen en kunnen kiezen. Het kiezen van het eigen werk was verbonden aan het werken met het kindplan. Kinderen konden bijvoorbeeld kiezen voor werk op de computer, een extra werkboekje of extra instructie.

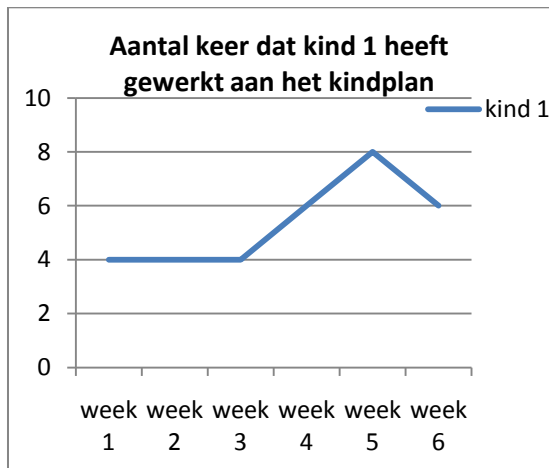

Figuur 4.4: Betrokkenheid bij rekenen

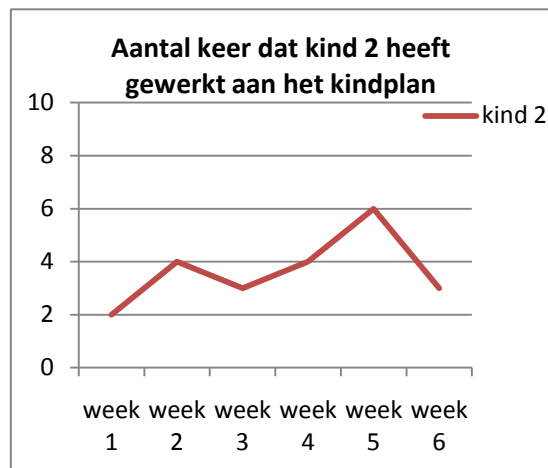
4.2.2 Werken met het kindplan

Om de kinderen daadwerkelijk te betrekken bij hun eigen leerproces, hebben zij gewerkt met een kindplan. Het kindplan hebben de kinderen opgesteld met behulp van de leerkracht. In het kindplan hebben ze aangegeven wat ze wilden leren, hoe ze dit wilden bereiken en wat ze daarvoor nodig dachten te hebben. De kinderen hebben zes weken met het kindplan gewerkt. In deze periode hebben de kinderen een werkschema bijgehouden waarop ze konden aangeven hoe vaak en wanneer ze aan het kindplan hebben gewerkt. De leerkracht heeft op een observatieformulier bijgehouden hoe vaak de kinderen aan het kindplan hebben gewerkt en of ze dit uit zichzelf deden of na een aanwijzing van de leerkracht.

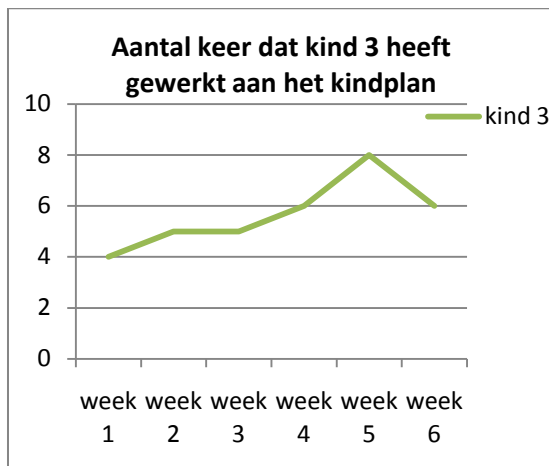
In onderstaande figuren staat per kind hoe vaak ze met het kindplan hebben gewerkt. Omdat de aantallen per kind erg verschillen, is er per kind een aparte figuur gemaakt. Bij bijna alle kinderen is in de laatste week een daling te zien van het aantal keren dat ze aan het kindplan hebben gewerkt. De oorzaak hiervan ligt waarschijnlijk in het feit dat er de laatste week CITO rekenen is afgenomen. In de rekentijd was er dan ook geen mogelijkheid om aan het kindplan te werken.

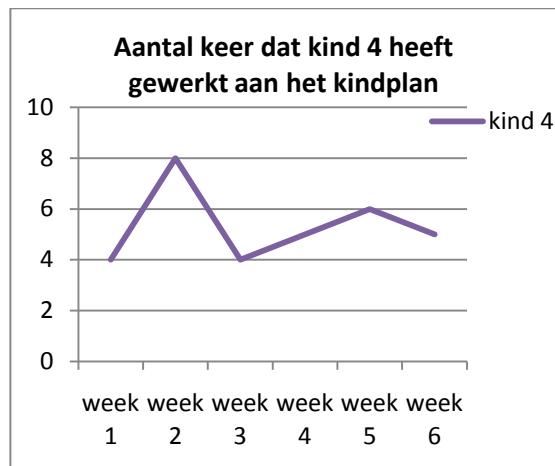
Figuur 4.5: Aantal keer dat kind 1 heeft gewerkt aan het kindplan

Figuur 4.6: Aantal keer dat kind 2 heeft gewerkt aan het kindplan

Figuur 4.7: Aantal keer dat kind 3 heeft gewerkt aan het kindplan

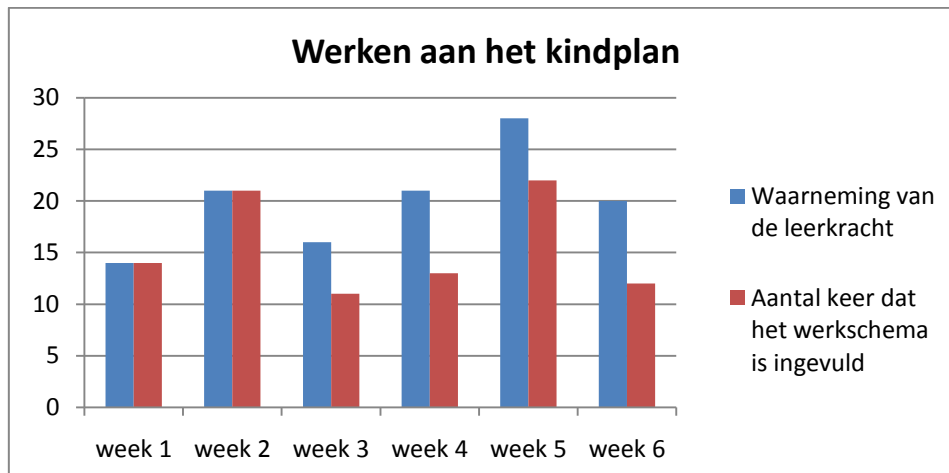

Figuur 4.8: Aantal keer dat kind 4 heeft gewerkt aan het kindplan

In figuur 4.5 is te zien dat kind 1 aan het begin vrij constant aan zijn kindplan heeft gewerkt. Na een aantal weken nam de frequentie echter toe. De figuur van kind 2 geeft een onregelmatige groei. Hierbij moet echter vermeld worden dat kind 2 in week 3 drie dagen ziek is geweest en in week 6 twee dagen. Dat meegenomen in de uitslag, zou er sprake kunnen zijn van een lichte groei van de frequentie waarmee aan het kindplan is gewerkt. In figuur 4.7 is duidelijk te zien dat er een stijgende lijn is wat betreft het aantal keren dat kind 3 met het kindplan heeft gewerkt. In figuur 4.8 is te zien dat kind 4 de tweede week het meest heeft gewerkt aan zijn kindplan. In deze week heeft hij veel begeleiding gekregen, de weken daarna moest hij meer zelfstandig aan het werk met zijn kindplan. In deze weken is een lichte stijging te zien van het aantal keren dat kind 4 met het kindplan heeft gewerkt.

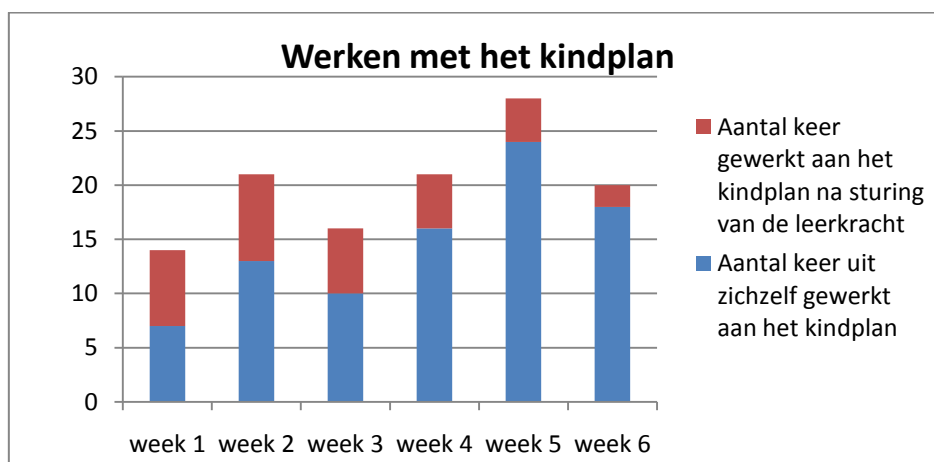
Niet alleen de leerkracht heeft bijgehouden hoe vaak de kinderen met hun kindplan

hebben gewerkt. De kinderen hebben zelf ook een werkschema bijgehouden. Dat de kinderen dit minder frequent hebben gedaan dan de leerkracht, is te zien in figuur 4.9. Aan het begin hebben de kinderen het werkschema goed bijgehouden. Het aantal keer dat ze de lijst hebben ingevuld is gelijk aan het aantal keer dat ze hebben gewerkt aan het kindplan. Na de tweede week is echter te zien dat de kinderen het werkschema minder vaak hebben ingevuld, dan dat ze hebben gewerkt aan het kindplan.

Figuur 4.9: Aantal keer dat het kind het werkschema heeft ingevuld vergeleken met de waarneming van de leerkracht.

In figuur 4.10 is te zien dat de kinderen na aanwijzingen van de leerkracht aan het kindplan hebben gewerkt en uit zichzelf. Aanwijzingen die leerkracht gaf, waren bijvoorbeeld: het kind herinneren aan het kindplan als zijn werk klaar was en het kind extra instructie geven zodat hij weer verder kon met zijn kindplan. Uit de figuur is af te lezen dat de kinderen steeds vaker uit zichzelf aan het kindplan hebben gewerkt.

Figuur 4.10: Aantal keer gewerkt aan het kindplan na aanwijzing van de leerkracht en aantal keer uit zichzelf gewerkt aan het kindplan.

4.3 Beleving van betrokkenheid

4.3.1 Hoe beleven de kinderen hun betrokkenheid bij hun leerproces?

Om de beleving van de betrokkenheid bij het leerproces in beeld te brengen, hebben de kinderen een vragenlijst ingevuld. In tabel 4.1 is te lezen dat alle kinderen het rekenonderwijs veranderd vinden sinds zij de eerste vragenlijst hebben ingevuld. Alle kinderen vinden het rekenen leuker dan voor het onderzoek en alle kinderen willen graag blijven werken met een kindplan. Ook geven alle kinderen aan dat ze sinds de vorige vragenlijst, dingen hebben geleerd tijdens het rekenen die ze zelf graag wilden leren.

Kinderen na het onderzoek	4
vinden het rekenen veranderd	4
vinden het rekenen leuker	4
willen werken met een kindplan	4
hebben dingen geleerd die ze graag wilden leren	4

Tabel 4.1: Vragenlijst beleving van het rekenonderwijs

Met de kinderen die gewerkt hebben met het kindplan, zijn gesprekken gevoerd voor, tijdens en na het werken met het kindplan. Een aantal vragen uit de gesprekken zijn samengevoegd in tabel 4.2. Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat alle vier kinderen het werken met het kindplan leuk vonden. Ze vonden het fijn dat ze zelf mochten kiezen wat ze wilden leren en dat ze zelf mochten bepalen wanneer ze aan het kindplan werkten. Van de vier kinderen gaven er drie aan dat ze zelf vinden dat ze meer hebben geleerd doordat ze hebben gewerkt met een kindplan. Eén kind vertelde hierbij dat dit kwam omdat ze veel meer oefende met één ding tegelijk. Uit de gesprekken bleek dat twee kinderen tijdens het werken met het kindplan hun doel hebben gehaald. Hierbij moet echter wel vermeld worden dat drie kinderen twee doelen hadden gesteld. Eén van deze drie kinderen heeft beide doelen gehaald, twee kinderen hebben één van de twee doelen gehaald. Alle kinderen hebben dus in ieder geval één doel gehaald.

Gesprekken met kinderen	4
prettig om zelf te kiezen wat je wilt leren	4
prettig om zelf te kiezen wanneer je eraan mag werken	4
vinden zelf dat meer hebben geleerd door het kindplan	3
hebben hun doel bereikt	2
willen vaker met een kindplan werken	4

Tabel 4.2: Gesprekken met kinderen

4.3.2 Hoe beleven de kinderen hun betrokkenheid bij hun leerproces volgens hun ouders?

Om de beleving van de kinderen te meten, hebben de ouders ook vragenlijsten ingevuld. Bijna alle ouders hebben de eerste vragenlijst ingevuld. De ouders van één kind hebben dit niet gedaan. De tweede vragenlijst voor ouders is alleen voorgelegd aan de ouders waarvan de kinderen hebben meegedaan aan het onderzoek. Hiervoor is gekozen omdat de vragen specifiek gericht waren op het werken met het kindplan.

In tabel 4.3 is te lezen dat negen van de 14 ouders denken dat hun kind rekenen leuk vindt. 10 ouders denken dat hun kind nog andere dingen wil leren met rekenen.

Vragenlijst 1: ouders over hun kind	14
denken dat hun kind rekenen leuk vindt	9
denken dat hun kind nog andere dingen wil leren	10

Tabel 4.3: Vragenlijst 1 voor ouders

In tabel 4.4 is te lezen of ouders vinden dat de beleving van het rekenen veranderd is bij hun kind na het werken met het kindplan. Drie van de vier kinderen hebben thuis op een positieve manier verteld over het kindplan. Drie kinderen zijn het rekenen leuker gaan vinden volgens hun ouders en drie kinderen zijn volgens hun ouders meer gemotiveerd voor het rekenen door het werken met het kindplan. Alle ouders vonden het positief dat hun kind met een kindplan kon werken.

Vragenlijst 2: ouders over hun kind	4
Vonden het positief dat hun kind werkte met een kindplan	4
Was het kind thuis positief over het kindplan	3
Is het kind rekenen leuker gaan vinden	3
Is uw kind meer gemotiveerd	3

Tabel 4.4: Vragenlijst 2 voor ouders

Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de data-analyse van hoofdstuk 4 omgezet in conclusies. Hierbij zal ingegaan worden op de onderzoeksvraag en de deelvragen. Op basis van de uiteindelijke conclusies zullen er aanbevelingen worden gedaan op groepsniveau en op schoolniveau.

5.1 Beantwoording van onderzoeksvraag en deelvragen

De onderzoeksvraag uit dit onderzoek was: *Kan ik kinderen uit mijn klas betrekken bij hun eigen leerproces?* Om deze vraag te beantwoorden, worden eerst de deelvragen besproken.

Hoe kan ik mijn klassenmanagement zo aanpassen dat ik individuele gesprekjes met de kinderen uit mijn klas kan voeren?

In de literatuur wordt door Pameijer (2009) vermeld dat de leerkracht pas de tijd, de ruimte en de rust heeft om een goed gesprek te voeren met een kind, als de andere kinderen zelfstandig en zinvol aan het werk zijn. In hoofdstuk 2 staat beschreven welke aanpassingen in het klassenmanagement kunnen worden doorgevoerd om dit te bereiken. Tijdens het onderzoek is het klassenmanagement aangepast door de kinderen te leren 10 minuten zelfstandig te werken aan de hand van duidelijke afspraken zoals beschreven in tabel 2.5.

Om nu antwoord te geven op de deelvraag kan het volgende gesteld worden. Het klassenmanagement kan zo aangepast worden dat de leerkracht gesprekjes met kinderen kan voeren door:

- Kinderen stil te laten werken.
- Kinderen te laten weten dat de leerkracht even niet voor hen beschikbaar is.
- Kinderen duidelijk te maken wat ze moeten doen als ze klaar zijn met een opdracht.
- Kinderen concrete aanwijzingen te geven zodat ze opdrachten zelfstandig uit kunnen voeren.
- Kinderen duidelijk te maken wat ze moeten doen als ze een vraag hebben.
- Te zorgen dat kinderen het juiste materiaal hebben of weten waar ze dit kunnen pakken.

Zijn kinderen uit mijn klas in staat een actieve rol te spelen bij hun ontwikkeling met behulp van een kindplan?

Uit de literatuur in hoofdstuk 2 blijkt dat kinderen grip willen hebben op hun eigen ontwikkeling (Pameijer, 2009). Ook Clijsen en Boves vinden dat kinderen hun eigen doelen kunnen stellen en hieraan kunnen werken. Gedurende het onderzoek is gebleken dat kinderen uit de praktijksituatie inderdaad bij hun eigen ontwikkeling betrokken kunnen worden. Zoals Clijsen (2007, c) al aangaf, is het wel belangrijk om dan met kinderen in gesprek te gaan. Uit figuur 4.4 blijkt dat de kinderen uit de praktijksituatie konden aangeven wat ze nog graag wilden leren. Samen met de leerkracht hebben vier kinderen dit omgezet in een kindplan waarin hun doel stond, hoe ze dit wilden bereiken en wat ze daarvoor nodig dachten te hebben. Zoals blijkt uit paragraaf 4.3.1 hebben alle kinderen die hebben gewerkt met het kindplan minimaal één doel bereikt.

Hoe beleven de kinderen uit mijn klas hun betrokkenheid bij hun eigen leerproces?

Kinderen vinden het prettig om bij hun leerproces betrokken te worden. Uit tabel 4.1 en 4.2 blijkt dat kinderen het fijn vonden als ze werk mochten kiezen en zelf mochten bepalen wanneer ze hieraan werkten. Ook blijkt hieruit dat kinderen vonden dat ze meer leerden met behulp van het kindplan, dan dat ze leerden met het reguliere rekenen. Alle vier de kinderen hebben aangegeven vaker met een kindplan te willen werken.

Na het beantwoorden van de deelvragen, kan antwoord gegeven worden op de hoofdvraag van het onderzoek: *Kan ik kinderen uit mijn klas betrekken bij hun eigen leerproces?*

Tijdens het onderzoek zijn de kinderen betrokken bij hun eigen leerproces. Om dit te bereiken zijn gesprekken met kinderen gevoerd om doelen te stellen. De doelen zijn met de kinderen omgezet in een kindplan. Ouders en kinderen geven aan dat ze het rekenen op deze manier leuker en leerzamer vinden. Kinderen lijken meer gemotiveerd voor het leren rekenen. Hierbij is wel van belang dat de doelen in het kindplan concreet zijn en niet te groot. Volgens Janson (2006/2007) moet het haalbaar zijn voor het kind. Tijdens het onderzoek zijn er ook kindplannen gemaakt

met meerdere doelen. Er is gebleken dat het dan moeilijker is om het gestelde doel te behalen. Kinderen betrekken bij hun leerproces door met ze in gesprek te gaan en gebruik te maken van een kindplan is dan ook goed haalbaar als de doelen die gesteld worden aan sluiten bij het kind en er maar één doel tegelijk wordt gesteld.

5.2 Conclusies

Vanuit de data-analyse uit hoofdstuk 4 kan het volgende geconcludeerd worden:

- Het is mogelijk om de meeste kinderen aan te leren tien minuten stil en zelfstandig te werken zodat de leerkracht een gesprek kan voeren met een ander kind. *Uit de data-analyse is af te leiden dat gemiddeld ruim 13 van de 15 kinderen stil werken na het werken met het groepsdoel. In hoofdstuk 2 is terug te lezen dat kinderen met duidelijke afspraken gedurende een bepaalde tijd zonder hulp van de leerkracht kunnen werken. Kinderen moeten daarvoor leren omgaan met uitgestelde aandacht.*
- Het werken met een groepsdoel is een motiverend middel om samen met kinderen aan een doel te werken. *Uit de data-analyse is af te lezen dat kinderen tijdens het werken met het groepsdoel een steeds hoger resultaat halen. Door het doel aan het begin zo te stellen dat het zeker is dat het doel haalbaar is, worden de kinderen gemotiveerd om mee te werken aan het doel. Ze werken voor een beloning voor de hele groep. Om het uiteindelijke doel te halen, werd het groepsdoel elke week hoger gesteld. Doordat kinderen elkaar hielpen om het doel te bereiken, is dat steeds weer gelukt. Het uiteindelijke doel is dan ook gehaald.*
- Als kinderen een aantal weken werken met een kindplan, gaan ze steeds vaker (uit zichzelf) werken aan hun plan. *Uit de data-analyse is af te lezen dat de kinderen gedurende het onderzoek steeds vaker aan het plan werkten. Ook het aantal keren dat ze uit zichzelf aan het kindplan werkten, nam toe naar mate het onderzoek vorderde. Dit is in de lijn met het standpunt van Boves (2008) die stelt dat het belangrijk is dat we kinderen eigen verantwoordelijkheid geven en in hen geloven. Doordat de leerkracht in de praktijksituatie de verantwoordelijkheid voor het kindplan steeds meer bij de kinderen zelf ging leggen en het vertrouwen had, dat de kinderen deze*

verantwoordelijkheid aankonden, zijn de kinderen steeds meer uit zichzelf aan het kindplan gaan werken.

- Kinderen vinden het lastig om zelf bij te houden hoe vaak ze met het kindplan werken. Om dit te bereiken is begeleiding van de leerkracht noodzakelijk. *Uit de data-analyse is af te lezen dat kinderen aan het begin van het onderzoek hun werkschema prima hebben bijgehouden. Na twee weken werd dit echter minder vaak ten opzichte van het werken met het kindplan. Zowel door Clijsen als Pameijer wordt aanbevolen om kinderen zelf hun vorderingen bij te laten houden. Uit de praktijk blijkt dat het voor kinderen lastig is om dit uit zichzelf te doen. Tijdens het onderzoek is er meer aandacht besteed aan het werken met het kindplan dan aan het invullen van het werkschema. Aandacht van de leerkracht is voor dit onderdeel dus van belang.*
- De beleving van het rekenen is positiever geworden voor de kinderen die aan het onderzoek hebben meegewerkt. *Uit de data-analyse blijkt dat alle vier kinderen het rekenonderwijs leuker zijn gaan vinden, nu ze zelf mochten aangeven wat ze wilden leren. Zowel Clijsen, Pameijer als Boves vinden dat je een kind kunt betrekken bij zijn eigen ontwikkeling. Kinderen zijn volgens hen in staat om doelen te stellen en aan te geven hoe ze deze doelen kunnen bereiken. Dit doet recht aan de behoefte aan autonomie en het bevordert het competentiegevoel. (Boves, 2008)*
- Kinderen vinden het prettig om te werken met een kindplan. *Uit de data-analyse blijkt dat van de vier kinderen:*
 - *Vier kinderen het prettig vonden om zelf te kiezen wat ze wilden leren*
 - *Vier kinderen het prettig vonden om zelf te kiezen wanneer ze mochten werken aan het kindplan*
 - *Drie kinderen vinden dat ze meer geleerd hebben door het werken met het kindplan*
 - *Vier kinderen hebben ten minste één van hun doelen bereikt uit hun kindplan*
 - *Twee kinderen hebben alle doelen bereikt uit hun kindplan*
 - *Vier kinderen willen vaker werken met een kindplan*

Dit komt overeen met de stelling van Pameijer en Clijsen die beide aangeven dat je een kind actief bij zijn ontwikkeling kunt betrekken door samen met het

kind een plan op te stellen. Het kind wordt op deze manier mede-eigenaar gemaakt van het plan en wordt daardoor gemotiveerd om 'mee te doen'.

- Ouders reageren positief dat hun kind werkt met een kindplan. *Uit de data-analyse blijkt dat de meeste ouders vinden dat hun kind door het werken met het kindplan:*
 - *het rekenen leuker is gaan vinden*
 - *meer gemotiveerd is voor het rekenen*
- De kinderen willen graag blijven werken met een kindplan. *Uit de data-analyse blijkt dat alle kinderen vaker met een kindplan willen werken.*

5.3 Discussie

Over een aantal conclusies kan discussie worden gevoerd. Waarom hebben niet alle kinderen hun doel gehaald? Is het nodig dat kinderen een werkschema bijhouden om het kindplan te laten slagen? Hebben kinderen meer geleerd door te werken met een kindplan? Onderstaand wordt nader ingegaan op deze punten in relatie met de gegevens uit de literatuur.

Een punt van discussie is of de kinderen die hebben gewerkt met een kindplan hun doel hebben gehaald. Alle kinderen hebben tenminste één doel gehaald. Drie kinderen hadden zich echter twee doelen gesteld in het kindplan. Daarvan heeft één kind beide doelen gehaald, de andere twee hebben één van de twee doelen gehaald. Alle kinderen hebben dus in ieder geval een deel van het ten doel gestelde gehaald. Hierbij is het vermelden waard dat de kinderen vrij hoge doelen hadden gesteld. Zo had kind 1 zich ten doel gesteld om digitaal te leren klokkijken. Dit was iets verder op de leerlijn dan waar kind 1 was. Dit was een haalbaar doel. Hij wilde ook leren delen. Omdat de tafels echter nog niet waren geautomatiseerd, was dit een moeilijk doel. Kind 1 is begonnen met oefenen van de tafels en binnenkort zullen de principes van het delen aan de orde komen. Kind 2 had zich ten doel gesteld dat hij moeilijke sommen cijferend uit zou gaan rekenen en dat hij de tafels wilde leren. Het leren van de tafels was echter niet haalbaar binnen de periode dat met het kindplan gewerkt werd. Het is de vraag of kind 2 de tafels zal kunnen memoriseren. Er is hier al veel aandacht aan besteed, maar gezien de intelligentie van kind 2 ligt dit misschien buiten zijn mogelijkheden.

De vraag die hierbij gesteld kan worden is of het wel verstandig is om meerdere doelen te stellen binnen één plan. Volgens Janson (2006/2007) moet het doel uit een handelingsplan klein, concreet en haalbaar zijn. Ook binnen het kindplan lijkt het belangrijk dat het doel haalbaar en concreet en klein moet zijn. Dus misschien is het beter om één doel per kindplan te stellen en is het belangrijk dat de leerkracht kijkt of het doel haalbaar is binnen de gestelde periode.

Een ander punt van discussie is of kinderen zelf bij kunnen/ moeten houden hoe hun vorderingen zijn. Clijsen en Pameijer bevelen dit beide aan. In de praktijksituatie is echter gebleken dat kinderen dit niet consequent doen. De eerste twee weken van het onderzoek hebben alle vier kinderen goed bijgehouden wanneer ze aan het plan hebben gewerkt, hoe dit ging en of ze daar hulp bij hadden gehad. Na twee weken werd door de kinderen minder bijgehouden hoe ze met het plan werkten. Ze werkten wel met het plan, maar vulden hun werkschema minder consequent in. De begeleiding in de praktijksituatie was meer gericht op het werken met het plan, dan op het invullen van het werkschema.

Een discussiepunt hierbij is hoe belangrijk het is dat kinderen bijhouden hoe ze met het plan werken. Is dit nodig voor het slagen van het plan? De kinderen zijn namelijk wel steeds vaker aan hun plan gaan werken in de loop van het onderzoek. Ook hebben ze tijdens de gesprekjes met de leerkracht aangegeven hoe ze vorderden met het plan. Wellicht kan er in deze situatie beter voor gekozen worden om de vorderingen te bespreken met de leerkracht in plaats van deze door de kinderen te laten bijhouden. Of de begeleiding van de leerkracht zal meer gericht moeten worden op het invullen van het werkschema.

Kinderen vinden zelf dat ze meer leren met behulp van een kindplan. Of dit aantoonbaar juist is, is niet uit het onderzoek op te maken. De rekenvaardigheden van de kinderen zijn niet specifiek getoetst voor en na het werken met het kindplan. Ook is er geen vergelijkingsgroep geweest die dezelfde stof aangeboden heeft gekregen, maar die niet hebben gewerkt met een kindplan.

5.4 Aanbevelingen

Op basis van bovenstaande conclusies worden de volgende aanbevelingen gedaan op groepsniveau en op schoolniveau.

5.4.1 Aanbevelingen op groepsniveau

Aan te bevelen valt om kinderen actief te blijven betrekken bij hun leerproces. Uit het onderzoek blijkt dat kinderen gemotiveerder zijn als ze zelf mede mogen bepalen wat ze willen leren. Het is goed als kinderen dit zelf aan kunnen geven in een gesprekje met de leerkracht. Dit kan dan voor een aantal kinderen omgezet worden in een kindplan. Wel is het daarbij aan te bevelen om met één doel per vakgebied te werken. Het is voor kinderen dan duidelijk waar ze aan werken en er kan beter geëvalueerd worden of het doel bereikt is. Bepaalde items die door een grote groep kinderen gekozen zijn, kunnen klassikaal worden aangeboden.

Binnen het klassenmanagement is ruimte nodig om gesprekjes met kinderen te voeren. Tijdens het onderzoek is deze ruimte gemaakt door met een groepsdoel te werken. Dit kan worden voortgezet. Tijdens het werken met een groepsdoel is het belangrijk om de doelen positief te formuleren, de resultaten voor de kinderen te visualiseren en een vast moment te bepalen wanneer de positieve resultaten worden besproken. Dus hoeveel kinderen het doel *wel* gehaald hebben. Bij het aanleren van het zelfstandig werken is het van belang dat de leerkracht duidelijke afspraken maakt met de kinderen zodat dit vlot kan worden aangeleerd. Het moet voor de kinderen duidelijk zijn op welk moment ze aandacht van de leerkracht kunnen krijgen en wanneer niet.

5.4.2 Aanbevelingen op schoolniveau

Op groepsniveau is de aanbeveling gedaan om het klassenmanagement zo aan te passen, dat er gesprekjes met kinderen gevoerd kunnen worden. Dit is een aanbeveling die ook op schoolniveau gedaan kan worden. In de schooldoelen staat beschreven dat het klassenmanagement een speerpunt is voor het volgend schooljaar. Hierin kunnen de gesprekjes met kinderen worden meegenomen.

Om in de gesprekken het kind ook daadwerkelijk te betrekken bij zijn ontwikkeling, is het van belang dat de leerkracht ook daadwerkelijk *met* het kind in gesprek gaat. Aanbevolen wordt om hier de richtlijnen van Clijsen (2007,c) voor te gebruiken die ook tijdens het onderzoek zijn gebruikt. Hierbij staan ook vragen waarmee je het kind betrekt bij het stellen van doelen. De gekozen doelen kunnen beschreven worden in een kindplan.

Aanbevolen wordt om de opgedane kennis te delen met collega's tijdens bouwvergaderingen en vergaderingen die betrekking hebben op het handelingsgericht werken volgens de 1-zorgroute.

In navolging van het onderzoek is inmiddels op de praktijkschool besloten dat er volgend schooljaar een (opfris)cursus gegeven zal worden over werken volgens het GIP-model. Hierbij zal vooral aandacht besteed worden aan het klassenmanagement.

Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek

6.1 Reflectie op het onderzoek

Om het onderzoek uit te kunnen voeren, moesten de kinderen eerst leren om een bepaalde tijd zelfstandig te werken. Omdat de kinderen gewend zijn te werken met groepsdoelen, is hier tijdens het onderzoek voor gekozen. Door duidelijke afspraken te maken met de kinderen over wat er van hen werd verlangd, waren de resultaten hiervan goed. De meeste kinderen uit de groep hebben geleerd om stil en zelfstandig te werken gedurende een bepaalde tijd. Zelf vind ik het werken met een groepsdoel een prettig manier om de hele groep iets aan te leren. Het is een positieve methode omdat je alleen de kinderen benoemd die het goed doen

Nadat de kinderen dit hadden geleerd, kon er worden begonnen met het voeren van de gesprekken en het maken van de kindplannen. Omdat eerst bepaald moest worden met welke kinderen een kindplan gemaakt zou worden, hebben alle kinderen een vragenlijst ingevuld. Kinderen mochten hierop invullen wat ze nog graag wilden leren en waar ze goed in waren. Ook de beleving van het rekenen kwam in de vragenlijst aan bod. De vragenlijst heb ik klassikaal afgenomen omdat veel kinderen moeite hebben met lezen en ik op deze manier eventueel toelichting kon geven. Dat is me goed bevallen omdat kinderen inderdaad toelichting nodig hadden bij een aantal vragen.

Na het uitselecteren van kinderen voor het onderzoek, zijn er gesprekken met deze kinderen gevoerd waarbij een kindplan is opgesteld. De kinderen kregen ook een aftekenlijst waarop ze bij konden houden hoe het werken met het kindplan ging. Het werken met het kindplan is heel goed verlopen. Kinderen leerden steeds beter om zelf te bepalen wanneer ze aan het plan konden werken. Het invullen van de aftekenlijst ging echter minder goed. In verband met de triangulatie had ik ook een observatielijst gemaakt om bij te houden hoe het werken met het kindplan ging. Ik kon de resultaten daar dan ook vanaf lezen zodat er toch een duidelijk beeld gevormd kon worden van het werken met een kindplan.

Het onderzoek was goed uitvoerbaar in de praktijksituatie. De betrokken personen waren volledig bereid tot samen/meewerken. Wel heb ik moeite gehad met het beschrijven van de eerste hoofdstukken van het onderzoek. In mijn hoofd had ik het allemaal goed voor elkaar, maar het moest ook goed worden beschreven. Pas nadat ik het praktijkgedeelte had uitgevoerd, ging het schrijven beter.

6.2 Reflectie op het eigen leerproces

Tijdens de middenevaluatie van de studie was het de bedoeling om accenten te bepalen voor het tweede leerjaar. Hierbij werd gevraagd om te bepalen welk thema zodanig van belang was, dat daar een onderzoeksonderwerp uit gekozen kon worden. Bij ons op school zijn we gaan werken volgens de 1-zorgroute. Hierbij moeten gesprekken met kinderen gevoerd worden waarbij de kinderen medeverantwoordelijk worden gemaakt voor hun eigen onderwijs. Dit was een onderwerp dat mij erg aansprak. En daar ben ik dan ook mee aan het werk gegaan.

Omgeving

In de tijd dat ik met mijn onderzoek aan het werk was, is het me weer duidelijk geworden dat ik in eerste plaats een doener ben. Op momenten dat ik teveel bezig was met het theoretische deel, had ik meer moeite om het doel van het onderzoek scherp te houden. Door de gerichte vragen van mijn intervisiegenoten, kon ik op momenten dat ik 'vastliep' toch weer verder. Zij hielpen mij om dingen helder te krijgen en gemotiveerd te blijven.

Door mijn onderzoek heb ik me ontwikkeld tot een betere leerkracht. Mijn omgeving geeft dit aan door me te vragen voor presentaties, door te filmen bij mij in de klas en me te vragen een interview te doen voor het expertise centrum.

Gedrag

Na een langere theoretische periode, ben ik me juist meer op het praktische deel van het onderzoek gaan richten. Ik kon daardoor weer met vernieuwde energie verder, ook met het theoretische deel. Door te praten over mijn moeilijke momenten, kon ik dingen weer in het juiste perspectief zien. Het is me duidelijk geworden dat ik de theorie nodig had om het onderzoek in de praktijk goed uit te kunnen voeren, maar het verband moet voor mij wel duidelijk blijven. Zo ook met andere ontwikkelingen

binnen de school. Ik vind het belangrijk om de betekenis van de ontwikkelingen voor de praktijksituatie te weten en stel hier dan ook gerichte vragen over. Hiermee wil ik mijn leerkracht gedrag af stemmen op mijn klas, maar ook aansluiten bij de ontwikkeling van de school.

Vaardigheden kwaliteiten

Voor mij is het van belang dat ik kennis op verschillende manieren vergaar. Ik begin bijvoorbeeld met lezen van literatuur, maar weet dan nog niet zo goed wat ik met deze kennis moet doen. Ik ben lid geworden van de werkgroep voor de 1-zorgroute omdat dit zijdelings met mijn onderzoek te maken heeft. Door te praten met collega's, vragen van hen te verzamelen en te bespreken waar mijn onderzoek over ging, kon ik me duidelijk richten op mijn onderwerp. Ik weet wat ik zelf wil onderzoeken, maar ik weet ook wat van belang is voor de school. Door hierover te praten kon ik mijn onderzoek steeds verder inperken en is er een concreet beeld ontstaan.

Waarden en overtuigingen

Voor mij is het duidelijk dat ik een doener ben, maar het is me ook duidelijk geworden dat ik kennis nodig heb om dingen goed te kunnen doen. Het is dan ook belangrijk om hier een balans in te vinden. Theoretische kennis op doen en deze gebruiken in de praktijk. Door het doen van onderzoek heb ik geleerd om vanuit nieuwe ontwikkelingen vragen te stellen over de betekenis voor de werksituatie. Ik zie daarin kansen voor mijn klas en op schoolniveau. Hierin heb ik me dan ook ontwikkeld van een echte doener, naar een doener die weet dat de theorie nodig is en zich daar dan ook in verdiept.

Om mezelf te blijven ontwikkelen blijf ik lid van de werkgroep voor de 1-zorgroute en we zijn bij ons op school met een groepje begonnen met het ontwikkelen van leerlijnen voor onze stream-groepen (MLK). De manier waarop we hiermee bezig zijn is klassenoverstijgend en ook zinvol voor andere scholen binnen het samenwerkingsverband.

Identiteit

Ik heb gekozen om dit onderzoek te doen omdat ik graag met kinderen in gesprek wilde over hun leerproces. Ik wilde weten wat ze nog wilden leren en wat daarvan mogelijk was. Voor mij was echter niet duidelijk hoe ik dit moest aanpakken. Ook voor mijn collega's was dit niet helemaal duidelijk. Tijdens mijn onderzoek heb ik al een deel van de opgedane kennis met mijn collega's gedeeld. Dit vind ik zelf een grote meerwaarde van mijn onderzoek. Ik ben zelf een betere gesprekspartner geworden voor de kinderen uit mijn klas, maar ik kan ook mijn collega's helpen om dit te bereiken.

Betrokkenheid

Door mijn onderzoek ben ik kinderen steeds meer gaan betrekken bij hun leerproces. Niet alleen de kinderen die bij het onderzoek waren betrokken, maar ook de andere kinderen uit mijn groep. Doordat ik merk dat kinderen meer willen leren als je ze bij hun ontwikkeling betreft en steeds gemotiveerder worden, wordt ikzelf ook steeds gemotiveerder om hiermee verder te gaan. Ik zal dan ook zeker verder gaan met het betrekken van kinderen bij hun leerproces.

Ik ben een teamspeler en wil bouwen aan een (nog) betere school. Ik zie mijn ontwikkeling vanuit het onderzoek als een kans hiervoor. Mijn opgedane kennis deel ik graag met collega's tijdens vergaderingen en/of presentaties. Door betrokken te blijven bij ontwikkelingen binnen de school zal ik mijn onderzoekende houding blijven ontwikkelen.

Literatuurlijst

Boves, T. & Dijk, M. van (2008). *Contact maken, communicatieve vaardigheden voor leerkrachten*.

Clijsen, A., Gijzen, W., Lange, S. de & Spaans, G. (2007, a). *1-Zorgroute, Naar handelingsgericht werken*.

Clijsen, A., Förer, M. & Leenders Y. (2007, b). *Draaiboek invoering 1-zorgroute in school, Handelingsgericht werken met groepsplannen*.

Clijsen, A. (2007,c). *Handreiking 1-zorgroute voor leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs, Planmatig omgaan met verschillen*.

Delfos, M. F. (2010). *Luister je wel naar mij?*

Dierkstra, R. (2003). *De grondwet van de opvoeding*.

Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*.

Pameijer, N., Beukeringen, T. van & Lange, S. van (2009). *Handelingsgericht werken: een handreiking voor het schoolteam*.

Artikel:

Jason, D. (2006/2007) Van wie is het handelingsplan. *Volgens Bartjens.... Jaargang 26, nr 3*

Maters, A. & Fransen, H. (1995) Klassenmanagement, zelfstandig werken cursorisch bekeken. *Praxis-bulletin 2*

Internetpublicatie:

123 lesidee, brochure zelfstandig werken, mei 2006. Geraadpleegd op 1 oktober 2010, via http://www.123lesidee.nl/files/Brochure_ZW-tekstmei2006.pdf

Wecraad, *Project in een speciale klas*. Geraadpleegd op 3 november 2011, via <http://www.wecraad.nl/docs/8f3d70cb-db68-cb8c-8c71-4d46be868b05.pdf>.

Bijlagen

Bijlage 1: Werken met groepsdoelen

Het werken met een groepsdoel houdt in dat er met de groep een leerdoel en een beloning wordt afgesproken voor als het doel bereikt is. Tijdens de oefenperiode zal de leerkracht op twee momenten per dag, een week lang bijhouden hoeveel kinderen er 10 minuten stil werken. Dit zal gebeuren tijdens de weektaak en tijdens het rekenen. De aantallen worden per keer bijgehouden, omgezet in punten en bijvoorbeeld op een ijslollystokje gezet. De kinderen kunnen zo ook zelf kijken hoeveel punten ze inmiddels hebben gescoord en hoeveel ze er nog moeten halen om het doel te bereiken. Aan het eind van de week wordt er gekeken hoeveel er punten er zijn gescoord en of het doel van deze week gehaald is. De leerkracht heeft vooraf een realistisch doel gesteld over de hoeveelheid punten die de kinderen gehaald moeten hebben om het doel te bereiken. Omdat het werken met een groepsdoel vooral een positief benadering dient te hebben, wordt er gekeken naar de kinderen die het goed doen en niet naar de kinderen die het (nog) niet goed doen. Hierdoor worden kinderen gestimuleerd om mee te werken aan het gezamenlijke doel. Als het doel is bereikt zal de hele groep een beloning krijgen, dus ook de kinderen die (nog) niet stil kunnen werken. De beloning kan het beste vooraf met de kinderen worden besproken. Het mooiste is als de kinderen zelf voor een beloning kiezen, dan zijn ze het meest gemotiveerd. De beloning moet natuurlijk wel binnen de grenzen van de leerkracht passen. Als het doel de eerste week is gehaald, zal het doel voor de week erna wat hoger zijn. De eerste week moeten bijvoorbeeld gemiddeld 10 van de 15 kinderen stil werken en de tweede week 11 van de 15. Het blijft echter wel een leerproces en er zal dan ook een mogelijkheid geboden moeten worden voor een kind om zich te vergissen. Een score van 100% is niet realistisch.

Bijlage 2: Observatieformulier zelfstandig werken

Datum:					
Duur:					
Vakken en opdrachten:					
Groep en leerkracht:					
Naam groep vermelden en eventuele omschrijving:					
Komt naar de leerkracht om hulp	Niet taakgericht (doelloos) rondlopen	Heeft opdracht niet begrepen	Heeft niet het nodige materiaal	Heeft de vervolg opdracht gedaan	Praat met andere kinderen

Bijlage 3: Vragenlijst 1, kinderen

De vragen die je nu gaat beantwoorden gaan allemaal over rekenen.

Waarom leren we rekenen denk je? Waar heb je dat later voor nodig?

Wat van rekenen vind je leuk om te doen?

Wat van rekenen vind je niet leuk om te doen?

Wat heb je nodig om het rekenen leuker te maken?

Mag je wel eens kiezen wat je wilt doen tijdens het rekenen?

Als dit mocht wat zou je dan graag willen doen?

Waar ben je goed in met rekenen?

Waar ben je niet zo goed in met rekenen?

Wat zou je met rekenen nog willen leren?

Wat denk je ermee te kunnen doen als je dit kunt?

Heeft een leerkracht wel eens aan je gevraagd wat je zelf zou willen leren tijdens het rekenen? Denk hierbij ook aan voorgaande jaren en aan je vorige school.

Als je ja hebt geantwoord, weet je dan nog wanneer dat was?

Als juf hierover met je zou willen praten, wat vind jij daarvoor dan een goede tijd?

Denk je dat het dan kan?

Waarover zou je nog meer met juf over zou willen praten als het over rekenen gaat?

Bijlage 4: Vragenlijst 1, ouders

Beste ouders/verzorgers,

Voor mijn opleiding tot gespecialiseerd leerkracht, ben ik een onderzoek aan het doen op het gebied van rekenen. Met dit onderzoek hoop ik te bereiken dat kinderen meer worden betrokken bij hun eigen leerproces. Om een beeld te krijgen hoe kinderen uit mijn groep het vak rekenen ervaren, heb ik twee vragenlijsten gemaakt. Eén voor u en één voor de kinderen uit mijn groep. Voor u ligt de vragenlijst voor ouders en/of verzorgers. Het is de bedoeling dat u de vragenlijst invult naar eigen inzicht, omdat uw zoon of dochter zelf net zo'n soort vragenlijst krijgt op school. Op de vragenlijst staat de naam van uw zoon of dochter. Dit is zodat ik uw antwoorden kan vergelijken met de antwoorden die uw zoon of dochter zelf heeft gegeven. Voor mijn onderzoek zal ik echter de gegevens anoniem verwerken. Aan het einde van mijn onderzoek, waarschijnlijk eind februari, wil ik u nog een keer vragen om een vragenlijst in te vullen. Hopelijk kunt u tijd vrijmaken om deze vragenlijsten in te vullen. Wilt u de eerste vragenlijst uiterlijk vrijdag 5 november weer mee terug geven naar school? Alvast bedankt voor uw medewerking. Mocht u vragen hebben betreffende mijn onderzoek, ben ik altijd bereid om deze te beantwoorden. U kunt mij dan bellen of een email sturen.

Met vriendelijke groet,
Merna Raaijman

Vragenlijst voor de ouders en/of verzorgers van _____

Wat denkt u dat uw zoon of dochter leuk vindt met rekenen?

Wat denkt u dat uw zoon of dochter niet leuk vindt met rekenen?

Vindt u dat uw zoon of dochter goed kan rekenen op zijn niveau?

Wat zijn, denkt u, de sterke punten van het rekenen van uw zoon of dochter?

Wat zijn, denkt u, de zwakke punten van het rekenen van uw zoon of dochter?

Denkt u dat uw zoon of dochter weet waar hij later rekenen voor nodig heeft?

Zo ja, waarvoor dan?

Denkt u dat uw zoon of dochter graag andere dingen zou willen leren met rekenen?

Zo ja, wat dan?

Wat zou u graag willen, dat uw zoon of dochter nog leert met rekenen op de basisschool?

Bijlage 5: Semigestructureerd interview 1

Doel van het gesprek: samen bespreken wat het kind (nog) wil leren met rekenen en wat er nodig is om dat te bereiken.

- Wat kun je al, waar ben je goed in?
 - o Plus en min
 - o Keer en delen
 - o Meten (meetkunde)
 - o Klokkijken
- Wat wil je leren?
 - o Als het niet duidelijk is voor het kind, dan samen kijken in het volgende rekenboek
- Wat kun je met het geleerde doen? Waar kun je het voor gebruiken?
 - o Vervolg onderwijs
 - o Werk
 - o Boodschappen doen, koken, huis of je kamer inrichten, (kijken naar verhaaltjessommen en thema's van rekenen)
- Wat willen we de komende periode bereiken?
 - o Wat denk je zelf dat mogelijk is?
- Wat gaan we doen om dat te bereiken?
- Wat wordt van jou verwacht?
- Wanneer wil je dat doen?
- Waar kan de juf je mee helpen?
 - o Extra uitleg
 - o Extra sommen
 - o Somspelletjes
 - o Computer
- Waar kunnen je ouders mee helpen?
 - o Samen oefenen
 - o Dat je mag oefenen op de computer
- Hoe weet je of zie je dat je het doel bereikt hebt?
 - o Gaan we dat toetsen?
 - o Kun je dat laten zien tijdens de les?

Bijlage 6: Kindplan

Kindplan van:

Nu weet ik al:	Straks wil ik weten/kunnen:	Om dat te bereiken ga ik:	Dat ga ik doen tijdens:	De juf helpt mij door:	Mijn ouders helpen me door:	Materialen of iemand anders die me helpt:
Evaluatie:						

Bijlage 7: Observatieformulier, betrokkenheid bij het werken met het kindplan

Leerling: _____

Week: _____ Aantal dagen deze week: _____

	Tijdens weektaak	Tijdens rekenen	Op een ander moment
Vraagt of hij/zij mag werken aan het kindplan			
Werkt uit zich zelf aan kindplan			
Werkt aan kindplan na aanwijzing van de leerkracht			
Vraagt de leerkracht om hulp			
Krijgt hulp van de leerkracht			
Krijgt hulp van de assistent			
Leerkracht biedt aan om te helpen			
Op de computer			
Thuis gewerkt aan het kindplan			
Werkschema uit zichzelf ingevuld			
Werkschema ingevuld na aanwijzing van de leerkracht			
Gesprek gevoerd met de leerkracht over het kindplan			

Bijlage 8: Werkschema kind

	Geholpen door juf	Hoeveel bladzijden in het werkboekje	Op de computer	Thuis geoefend	Hoe ging het?
Week 1					
Maandag					
Dinsdag					
Woensdag					
Donderdag					
Vrijdag					
Week 2					
Maandag					
Dinsdag					
Woensdag					
Donderdag					
Vrijdag					
Week 3					
Maandag					
Dinsdag					
Woensdag					
Donderdag					
Vrijdag					
Week 4					
Maandag					
Dinsdag					
Woensdag					
Donderdag					
Vrijdag					
Week 5					
Maandag					
Dinsdag					
Woensdag					
Donderdag					
Vrijdag					
Week 6					
Maandag					
Dinsdag					
Woensdag					
Donderdag					
Vrijdag					

Wat heb ik gedaan?

Naam _____

Bijlage 9: Vragenlijst 2, kinderen

De vragen die je nu gaat beantwoorden gaan allemaal over rekenen.

Is er iets veranderd aan het rekenen sinds je de vorige keer de vragenlijst hebt ingevuld?

Als je ja hebt ingevuld, wat vind je dan anders?

Heb je sinds die tijd dingen geleerd die je had opgeschreven de vorige keer? Dingen die je zelf graag wilde leren?

Tafels ja / nee

Breuken ja / nee

Klokkijken ja / nee

Metten ja / nee

Iets anders _____

Is het rekenen daardoor leuker geworden?

Een aantal kinderen hebben gewerkt met een kindplan waarbij ze mochten kiezen wat ze nog wilden leren. Zou jij dat ook willen?

Waarom lijkt je dat wel of niet leuk?

Wanneer zou jij aan het kindplan willen werken?

Wat zou je in jouw kindplan willen zetten dat jij nog wilt leren dit jaar?

Waarover zou je nog meer met juf over zou willen praten als het over rekenen gaat?

Bijlage 10: Vragenlijst 2 ouders

Beste ouders/verzorgers,

Zoals bij u bekend is, ben ik bezig met een onderzoek op gebied van rekenen voor mijn opleiding tot gespecialiseerd leerkracht. Inmiddels ben ik ook in de praktijk gestart met mijn onderzoek. Ik wil u vragen om nogmaals een vragenlijst in te vullen over het rekenonderwijs van uw zoon of dochter om te kijken of zijn of haar kijk op het rekenen veranderd is. Ook wil ik graag weten of uw zoon of dochter thuis wel eens verteld heeft over veranderingen in het rekenonderwijs of dat hij of zij thuis heeft geoefend voor het rekenen.

Op de vragenlijst staat de naam van uw zoon of dochter. Dit is zodat ik uw antwoorden kan vergelijken met de antwoorden die uw zoon of dochter zelf heeft gegeven. Voor mijn onderzoek zal ik echter de gegevens anoniem verwerken. Hopelijk kunt u tijd vrijmaken om deze vragenlijsten in te vullen. Wilt u de vragenlijst uiterlijk vrijdag 4 maart weer mee terug geven naar school? Alvast bedankt voor uw medewerking.

Mocht u vragen hebben betreffende mijn onderzoek, ben ik altijd bereid om deze te beantwoorden. U kunt mij dan bellen of een email sturen.

Met vriendelijke groet,
Merna Raaijman

Vragenlijst voor de ouders en/of verzorgers van _____

Heeft uw zoon of dochter verteld over het kindplan waarmee hij of zij werkt?

Zo ja, was dat dan positief?

Heeft hij of zij verteld wat het doel van het plan was (wat hij of zij zelf wil leren)?

Heeft uw zoon of dochter thuis geoefend voor zijn kindplan?

Zo ja, weet u dan hoe vaak dit ongeveer was? Dagelijks, één of meerdere keren per week?

Heeft hij of zij uw hulp gevraagd bij het oefenen?

Denkt u, dat uw zoon of dochter rekenen leuker is gaan vinden nu hij of zij mee mocht bepalen wat hij of zij wilde leren?

Denkt u dat uw zoon of dochter nu meer gemotiveerd is voor het rekenen?

Mocht u verder nog opmerkingen hebben, wilt u die dan hieronder noteren?

Bijlage 11: Semigestructureerd interview 2

Doel van het gesprek: samen bespreken wat het kind geleerd heeft door het werken met het kindplan: Heeft hij/ zij zijn doel bereikt? Waarom wel of niet? Hoe was het om te werken met een plan?

- Hoe vond je het om te werken met het kindplan?
 - o Dat je bijvoorbeeld zelf mocht kiezen wat je wilde leren
 - o Dat je zelf een beetje kon bepalen wanneer je eraan kon werken
- Vond je het lastig om er zelf aan te denken?
 - o In de klas
 - o Thuis
- Denk je dat je meer geleerd hebt doordat je met het kindplan mocht werken?
- Hoe kwam dit dan?
- Heb je je doel bereikt? Ja/nee/weet ik niet
 - o Hoe zouden we dat bepalen? Kan dat nu?
- Dit kwam door.....
 - o Zelf oefenen
 - o Oefenen op de computer
 - o Thuis oefenen
 - o Hulp van juf
- Zou je vaker met een kindplan willen werken?
- Waarom wel of niet?
- Zou het ook met een ander vak kunnen?
 - o Welk vak dan? Spelling, lezen, wereldoriëntatie